KULTÚRA

ROČNÍK XXIV. – č. 8 **DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY** 21. APRÍLA 2021

Vydáva FACTUM BONUM, s. r. o. • Šéfredaktor TEODOR KRIŽKA • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava • mobil: 0911 286 452 • e-mail: teodor.krizka@gmail.com • Cena 1,90 €

Snímka: Teodor Križka

Démon svojvôle

Veľký ruský spisovateľ Fiodor Michajlovič Dostojevskij, ktorého dielo vyrylo hlbokú brázdu do literatúry i filozofie, bol v mladosti ovplyvnený ideami utopického socializmu. Ako člena Petraševského krúžku ho odsúdili na smrť a až tesne pred popravou mu trest zmenili na štvorročné galeje. Táto skúsenosť, v istom zmysle prežitie vlastnej smrti, mu zrejme umožnila vidieť a chápať veci inak a vnikať až do ich podstaty. Pochopil, že cesta vzbury, revolúcie, sociálnych experimentov, budovania bezbožného pozemského raja nikam nevedie, respektíve vedie k zlu: neobmedzená sloboda sa mení na neobmedzený despotizmus.

Vypovedá o tom aj román Diablom posadnutí, ktorý vznikal v rokoch 1871–72 a bol inšpirovaný skutočnou udalosťou – politickou vraždou medzi anarchistami. Dostojevskij už vtedy videl príbuznosť, vnútornú prepojenosť socializmu a liberalizmu. Obe ideológie vyrastajú z ateizmu, Bohočloveka chcú nahradiť človekobohom. S tým súvisí pozoruhodná myšlienka, vyjadrená v tomto románe: „Ak sa má začať vzbura, rozhodne sa musí začať ateizmom.“

Autor zaplnil svoje dielo pestrou galériou postáv, od čistých charakterov až po ľudí posadnutých diablom, ktorí sa úplne vložili do služieb zla. Ich psychologické vykreslenie je vynikajúce, čitateľ vníma živosť a umeleckú pravdivosť príbehu. Osobitnú zmienku si zaslúži postava inžiniera Kirillova. Kirillov dospel k tomu, že ako ateista je povinný zastreliť sa, vziať si život, aby tak naplnil svoju ideu. Uvažoval takto: Boh je nevyhnutný, ale ak niet skutočného Boha, bohom je človek. Ak vo svete nepanuje Božia vôľa, tak všetko je ľudská vôľa – „všetko je moja vôľa, a ja som povinný prejaviť svojvôľu“ (Fiodor M. Dostojevskij: Diablom posadnutí).

Skutočne, ľudská vôľa, najmä v spojení so zle chápanou slobodou, často nadobúda podobu svojvôle, nivočiacej všetko okolo seba. Potom už neprevažuje ochota, schopnosť či možnosť niečo dosiahnuť, slobodne a zodpovedne sa rozhodnúť a konať, ale prevažuje svojvoľné egoistické konanie, bezohľadné presadzovanie vlastných predstáv a chúťok.

Podľa démona svojvôle je každý jedinec autonómny, je tu sám pre seba, má právo na vlastný spôsob života a nikto ho pritom nemôže obmedzovať, len on určuje, čo je preňho dôležité, čo chce a čo nechce robiť, spoločnosť to musí rešpektovať a štát by mal zasahovať čo najmenej, len v nevyhnutných prípadoch... Znie to vábivo a stalo sa to kultúrnym vzorcom „modernity“. Americký autor Rod Dreher v knihe Benediktova voľba pripomína, že konečným cieľom takejto ideológie je jednotlivec, ktorý nenachádza zmysel života nikde inde okrem seba, čo však prináša vážne následky: „Nasle-

JÁN MARŠÁLEK

dovanie vlastného srdca bez ohľadu na to, čo hovorí spoločnosť, cirkev alebo ktokoľvek iný. Takéto myslenie je devastujúce pre každý druh sociálnej stability.“

Človek je vraj mierou všetkých vecí. Podľahli sme tejto téze a kultúru sebadisciplíny a sebaformácie sme nahradili kultúrou túžby, či lepšie povedané antikultúrou, v ktorej už neplatí žiaden vyšší poriadok, platí len to, čo si človek dokáže presadiť ako svoje právo. Krehká rovnováha medzi právami a povinnosťami, o ktorú sa usilovala každá zodpovedná spoločnosť či vláda, je nielen narušená, ale aj cielene znemožňovaná. Tam, kde chýba bázeň pred Bohom, dostáva priestor žiadostivosť a mocibažnosť.

Sloboda musí mať hranice a hlavne – nesmie byť cieľom, človek ju má na to, aby mu pomáhala realizovať životné poslanie; sloboda je teda prirodzene spojená so zodpovednosťou a službou. Základným znakom vnútornej slobody je možnosť i nutnosť rozhodovať sa medzi dobrom a zlom. To predpokladá, že človek musí prijať princípy pravdy a dobra ako objektívne dané.

K životnej vyrovnanosti nevedie zameranosť výlučne na seba. Ak sa niekto stane väzňom vlastného ega, bude zákonite nevyrovnaný a nešťastný. Pretože nie všetko, po čom človek sebecky túži, človeku aj osoží. Práva ignorujúce zodpovednosť a povinnosti sa napokon stanú príťažou. Lekár, psychiater a kňaz Max Kašparů, analyzujúc súčasnú situáciu, hovorí doslova o totalite ľudských práv, ktorá „všetko valcuje“ a narúša zdravie jednotlivcov a tým i fungovanie celej spoločnosti.

Max Kašparů sa nerozpakuje povedať, že žijeme v spoločnosti kvárenej hneď niekoľkými zhubnými chorobami. Žijeme v chorej dobe, ktorá propaguje nenormálnosť. Takmer všetko je prevrátené naruby. Spoločnosť nemá žiadne pevné pravidlá ani úctu k tradícii – priestor tak dostáva prevrátený životný štýl, ktorý žiada, aby ľudia žili bohato navonok a chudobne vo vnútri. S tým sa spája všadeprítomná povrchnosť, preberanie cudzích názorov a bezduché podliehanie módnym tendenciám. Pretože nenasledujeme príklad múdrych a statočných ľudí minulosti, ale radšej počúvame falošných prorokov slobody a pokroku, strácame schopnosť rozlišovať medzi dobrom a zlom, krásou a škaredosťou, pravdou a lžou. Dôsledky sú desivé. A pretože nevieme alebo nechceme dodržiavať overené etické normy, sme ľahko ovplyvniteľní a často veríme viac cudzím myšlienkam než vlastným očiam a zdravému rozumu. Ľahko sa vzdávame starých vecí v prospech všeličoho nového. Dávame sa unášať módnou vlnou konzumu a slasti, užívania si, len aby sme nemuseli veľmi premýšľať a počúvať výčitky svedomia.

(Pokračovanie na2. strane)

Dilema

TEODOR KRIŽKA

Náš národ sa (geo)politicky zmieta od krajnosti ku krajnosti. Na tom by nebolo nič až také zvláštne, keby každá zmena paradigmy neprinášala novú vlnu prenasledovania v mene cudzích záujmov. Koľko len utrpenia a škôd sme si spôsobili len od roku 1944. Povstanie, ktoré bolo v skutočnosti vzburou voči legitímnemu režimu, de facto spustilo likvidáciu vlastnej štátnosti. Z uhla pohľadu víťaza (Stalina a Beneša) prvá na rane bola inteligencia Slovenského štátu. S ňou by sa ťažko uskutočňoval zámer obnoviť unitárne Československo, tobôž nastolenie okupačného režimu.

Po februári 1948 nastalo obdobie ešte exponovanejších represálií. Kým do miest schádzala "mládež rána" z lazov a s úsmevom na tvári budovala svetlé zajtrajšky, vo väzeniach a na otrockých prácach strádalo svedomie národa.

Prešlo dvadsať rokov, vyrástla komunistická generácia, ktorej sa predsa len pohlo čosi vo vedomí a zatúžila po čerstvom duchu. Bola zlikvidovaná pod pásmi tankov okupačných vojsk Varšavskej zmluvy, čo bol eufemizmus moskovského monopolu na šťastie "oslobodených" národov. Opäť to spôsobilo vlnu emigrácie a opäť potláčala vnútri národa jedna skupina druhú.

V novembri 1989 sme si síce "slúbili lásku", ako spieval na námestí Ivan Hoffmann, ale láska netrvala dlho. Opäť sme sa začali navzájom mydliť, a dôvod sa vždy našiel. Hlavnou príčinou bol zápas o obnovu slovenskej štátnosti.

Uplynulo opäť dostatok rokov, aby sme mohli očakávať riziko novej ruptúry v našich dejinách. Najviac šokuje, že viacerí z tých, ktorí privolávali november 1989 a neskôr chceli prekaziť vyhlásenie Slovenskej republiky, nehovoriac už o hanobení garnitúry, ktorá sa o obnovenie chtiac-nechtiac zaslúžila, dnes obhajujú pod rúškom neoprávneného tlaku NATO zlú politiku Putina. Je to nepochopiteľné na pozadí ich politického lynču Vladimíra Mečiara, ktorý bol v porovnaní s ruským prezidentom, vládnucim už tretie desaťročie a likvidujúcim akýkoľvek opozičný postoj dokonca fyzicky, úplné neviniatko.

Nemyslel som si, že ako rusofil raz budem musieť písať varovné úvodníky a upozorňovať, že sa na Slovensko chystá nová búda, a zasa sa v nej ocitáme v mene cudzích veľmocenských záujmov.

OĽGA SLIVKOVÁ

Jarné verše

Predjarie
Jar sa rodí
v modrých očiach neba
nesmelo,
nežne,
ako láska:
Vplieta sa do snov spiacej zeme
a čaká na jej prebudenie.

Jar
Vy,
neveriaci na zázraky,
pozrite!
Práve sa pohlo
meravé telo zeme.
Hľa, dýcha,
žije!
Do mŕtveho ticha
zaznieva prvý tón
jarnej melódie.
O mrežu hrobky oprelo sa nebo
bláznivo mladé,
zlatovlasé.
Voľačo dávno zabudnuté
navracia sa nám v jeho jase.

Človeku atómovej doby
je ťažko padnúť na kolená.
Jednako:
mladá jar odklínajúca hroby,
buď pozdravená!

Ulica
Je jednotvárna ako všedný deň
a stromy na nej
zamyslené
vrhajú na
šedivé tiene.
Iba zjari
v jej sivej tvári
svetlým úsmevom
nebo zažiari.
Vietor po nej lieta
roztopašne
ako dieťa.
V extáze planú
sviece gaštanu.

Popevok
Skloň sa, šuhaj, ku mne,
tvoje oči dumné
zbavili ma pokoja.
Povedz také slová,
čo mi dušu znova
zahoja.
Prijmi z mojich dlaní
vienok rozvoňaný,
šepni: "Mám ťa rád."
Jar mi srdce mení
na kríčok zelený,
na ružový sad.

Tajnosť
Bojím sa vysloviť
to nevýslovne krehké,
čo vyslovené
stvrdne v hriech:
pohľad, bozk, výčitky, túžba,
bolesť i smiech.

PREDJARIE
Jar sa rodí
v modrých očiach neba
nesmelo,
nežne,
ako láska:
Vplieta sa do snov spiacej zeme
a čaká na jej prebudenie.

JAR
Vy,
neveriaci na zázraky,
pozrite!
Práve sa pohlo
meravé telo zeme.
Hľa, dýcha, žije!
Do mŕtveho ticha
zaznieva prvý tón
jarnej melódie.
O mrežu hrobky oprelo sa nebo
bláznivo mladé,
zlatovlasé.
Voľačo dávno zabudnuté
navracia sa nám v jeho jase.

Človeku atómovej doby
je ťažko padnúť na kolená.
Jednako:
mladá jar odklínajúca hroby,
buď pozdravená!

ULICA
Je jednotvárna ako všedný deň
a stromy na nej
zamyslené
vrhajú na
šedivé tiene.
Iba zjari
v jej sivej tvári
svetlým úsmevom
nebo zažiari.
Vietor po nej lieta
roztopašne
ako dieťa.
V extáze planú
sviece gaštanu.

POPEVOK
Skloň sa, šuhaj, ku mne,
tvoje oči dumné
zbavili ma pokoja.
Povedz také slová,
čo mi dušu
znova zahoja.
Prijmi z mojich dlaní
vienok rozvoňaný,
šepni: "Mám ťa rád."
Jar mi srdce mení
na kríčok zelený,
na ružový sad.

TAJNOSŤ
Bojím sa vysloviť
to nevýslovne krehké,
čo vyslovené
stvrdne v hriech:
pohľad, bozk, výčitky, túžba,
bolesť i smiech.

V ZENITE
Zastáva čas.
Svet prepadá sa za hranice bytia.
Vyznania nemé od srdca k srdcu
plynú.
Dlaň hľadá dlaň.
Dotykmi hlad svoj sýtia.
Pery sa k perám vinú.

NA SKLONKU LETA:
Zapadá slnkodo lánu zlatého chleba.
V zábleskoch jeho
dobrých a teplých
na chvíľu
opäť
nachádzam teba.
A ku pahrebe horizontu
vystieram prázdne dlane:
kým zhasneš, slnce,
trochu mi zasvieť na ne.

VEČNÁ PIESEŇ:
Nezomrie láska, keď stíchnu nežné
slová.
Ukrytá do piesne ožíva stále znova.
Jej krehké posolstvo uniká hrozbe
času.
A iskra zlatá
z popola vzňatá
navracia duši krásu.

Prosba k priaznivcom Kultúry

Najľahšia forma podpory nášho časopisu je predplatné,
z ktorého príjem je predsa len o málo väčší
ako zo stánkového predaja.

Predplatiť Kultúru si môžete jednoducho
na e-maile: **Ganisinova.Renata@slposta.sk**

Nepoľavujte v ušľachtilom úsilí,
prispejte na číslo účtu Kultúry
v Slovenskej sporiteľni

IBAN

SK6909000000000170427664

K storočnici básnika Karola Strmeňa

Karol Strmeň (vlastným menom Karol Bekényi), jeden z najmladších predstaviteľov slovenskej katolíckej moderny, sa narodil roku 1921 v obci Slovenský Meder (dnešné Palárikovo, okres Nové Zámky) a zomrel v americkom Clevelande roku 1994. Publikovať začal už ako novozámocký gymnazista v študentskom časopise Prameň. Zmaturoval v Šuranoch, kde bolo v tom čase jediné gymnázium pre slovenských žiakov, a odišiel do seminára v Ostrihome, v ktorom však nedoštudoval. V prvej polovici 40. rokov 20. storočia, konkrétne počas štúdia slovenčiny a filozofie na Filozofickej fakulte v Bratislave, bol činný najmä ako redaktor, prekladateľ, publicista i literárny kritik. Podobne, ako jeho priateľ a spolupracovník Mikuláš Šprinc, veľmi dobre poznal tvorbu M. R. Rilkeho (v roku 1943 preložil jeho Obraz na vázach). Známa je i jeho esej Rilkeho kult u nás, ktorú uverejnil vo februári roku 1943 časopis Kultúra, a v ktorej poukázal na skutočnosť, že hoci sa Rilke stal (nielen) v slovenskej literatúre módou, možno jeho tvorbu brať len ako „odskokovú dosku“ k duchov-nému, ale nemá byť modlou. Vysoko však oceňuje význam jeho poézie, pretože „všetko, čo sa zdá byť nejasné a vzhľadom na tvar celku zbytočné, je vylúčené z Rilkeho poézie. Ide o básnika, ktorý stojí vo víchrici ducha“ (Strmeň In Hamada, 2008, s. 326). Taktiež v nej označil nadrealizmus za konečnú stanicu oslobodzovania verša od ducha, považujúc jeho úsilie o absolútnu slobodu výrazu za najkratšiu cestu k anarchii.

Zaujímal sa aj o dielo rumunského romantického básnika Mihaia Eminesca (Výber z poézie z roku 1943) či amerického romantického básnika a prozaika Edgara Allana Poea (v roku 1944 preložil azda jeho najznámejšiu báseň Havran). Taktiež preložil i jedno z raných diel talianskeho básnika Danteho Alighieriho Nový život (1943) a jednotlivé spevy z Danteho Pekla mu vychádzali časopisecky. V roku 1943 vydal – okrem spomínaných prekladov – aj svoju debutovú zbierku Výžinok života (vyšla v Košiciach, v tom čase na maďarskom území), ktorá bola „sčasti vyznaním človeka, ktorý chcel slúžiť Bohu v kňazskej službe (cyklus Hodiny s Bohom), sčasti tlmeným vyjadrením pocitov rodoľuba, čo tŕpol nad osudom okupovaného národa v tvrdých vojnových rokoch“ (Pašteka, 2002, s. 254). A preto sa niet čo čudovať, keď v tomto čase hrôzy a bezvýznamného zabíjania skladá básnik verše o túžbe žiť: „Keď radradom ma vypierali domy, / už ani trochu ľúto nebolo mi, / tak mocný bol ten nevídaný cit. / Deň vstával ako zakvitnuté stromy / a všetko sa mu privrávalo: žiť!“(Strmeň In Hamada, 2008, s. 342). Kritik Jozef Kútnik Šmálov pochopil po vyjdení Strmeňovho debutu, že jeho prekladateľská činnosť, ktorá bola dovtedy známejšia ako autorove verše, bola len prípravou, školou, ktorá zrodila „intelektualistickú poéziu“ s metafyzickým základom a stredom, ktorým je Boh ako absolútno a plnosť bytia v sebe a zo seba. V decembri roku 1944 vyšla Strmeňovi minizbierka Testament (súbor troch básní), v ktorej sa javil najmä ako horúci vlastenec, brániaci slovenské národné záujmy v zmysle kresťanského humanizmu. Možnosť naďalej žiť a tvoriť na Slovensku sa však Strmeňovi rozplynula práve v uvedenom roku, keď mu po obhajobe slovenskej štátnosti hrozila fyzická likvidácia. Pred zatknutím sovietskou bezpečnosťou sa zachránil v roku 1945 útekom do zahraničia (Taliansko – Rím a v roku 1947 odišiel do USA). Ako uvádza Ján Frátrik, v Amerike spočiatku Strmeň„redaktorčil v pennsylvanskom Scrantone, v Bosak Publications Inc. a redigoval časopis Slovenská obrana. V rokoch 1952 – 1959 pracoval v redakcii Slovenských novín a v mesačníku Ave Mária. Prispieval do popredných literárnych i politických periodík: Ave Mária, Jednota, Kanadský Slovák, Dobrý pastier, Katolícky Sokol, Literárny almanach Slováka v Amerike, Rozhľady, Rozvoj... V roku 1954 spolu s Mikulášom Šprincom založil štvrťročník Most“ (Frátrik, 1994, s. 119). V zápase o holú existenciu na sebe tvrdo pracoval a vzdelanie si dopĺňal na amerických univerzitách.

V exile pridal Strmeň k dvom doma vydaným básnickým zbierkam ešte ďalších päť. Prvou z nich bola Strieborná legenda, ktorá vyšla v roku 1950 ako súčasť knihy Putovné piesne, spolu so Šprincovým Vinohradom. Jozef Melicher v nej videl básnikov výrazný poetický ontologizmus, postavený na transcendentnej súhre ducha a rozumu. Do zbierky podľa neho Strmeň zašifroval svoj „postoj nielen k poézii, ale aj k jej tvorcom, priateľom a známym“ (Melicher, 1995, s. 117), čím jasne odkázal na fakt, že v poézii katolíckych básnikov ide o oveľa viac ako o popularitu autorov, pretože večná „problematika človeka, jeho najzákladnejšie vzťahy, korene, z ktorých žije, jeho zápasy, stretnutia s Bohom, celá kozmická šírka skutočnosti – to je tematika, ktorú poézia s atribútom katolícka rieši časovo, ale v organickom začlenení do vekového prúdenia života“(Melicher, 1995, s. 118 – 119). Okrem toho je daná zbierka i plná intímneho lyrizmu básnika, ktorý spojil svoj život v manželskom zväzku s Oľgou Sidorovou, dcérou slovenského novinára a politika Karola Sidora. Ďalšiu básnickú zbierku vydal až o 13 rokov neskôr pod názvom Čakajú nivy jar (1963), v ktorej okrem iného napísal, že práve poéziou sa cvičí „v umení dobrej smrti: / Otvorenými očami / záverečne zhŕňam / tvary z farby“ (Strmeň In Frátrik, 1994, s. 126), pričom vyšla v tom istom roku ako jeho cyklus cyrilo-metodských básní (Žalm cyrilo-metodský), napísaných k veľkému historickému jubileu príchodu vierozvestov Konštantína-Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu.

(Pokračovanie na 9. strane)

Počas druhej návštevе Karola Strmeňa svojej vlasti sa uskutočnilo na popud básnika Teodora Križku slávnostné prijatie básnika v účelovom zariadení Ministerstva kultúry SR na Bielej ulici v Bratislave. Karol Strmeň s manželkou na snímke vpravo. Vedľa nich básnik Milan Rúfus s manželkou, minister kultúry Dušan Slobodník, herec Gustáv Valach, spisovateľ Ladislav Ťažký,básnici Jaroslav Rezník, Viliam Turčány a Teodor Križka.

Sedembolestná v Afrike

Kibeho je relatívne malé mesto (asi 20 000 obyvateľov) v africkom štáte, bývalej belgickej kolónii Ruanda. V posledných desaťročiach sa stalo stredom svetovej pozornosti pre dve príčiny: jedna veľmi tragická, súvisiaca s hroznou genocídnou katastrofou, ktorá postihla túto časť Afriky v roku 1994-95; druhou bola duchovne povznášajúca udalosť, ktorá sa tu odohrala v rokoch 1981-1982. A tejto druhej udalosti sú venované nasledujúce riadky.

V meste Kibeho mala rehoľná komunita Dcér Panny Márie dievčenskú vyššiu strednú školu s internátom – College(dnes nesie meno: Groupe Scolaire-Meredu Verbe). Školu navštevovali nielen miestne žiačky, ale aj dievčence zo vzdialenejších obcí. Niekoľko týždňov po začiatku školského roka 1981/82 študentka AlfonzínaMumureke sa zdôverila sestričkám-učiteľkám a niektorým svojim spolužiačkam, že mala videnie: zjavila sa jej postava mladej ženy, ktorá sa predstavila ako Matka Slova (“Nyinawa Jambo”). Spočiatku jej neverili, dokonca ju upodozrievali, že si celú príhodu vymyslela, aby upútala na seba pozornosť.

Toto prvé zjavenie sa odohralo 28. novembra 1981. V nasledujúcich dňoch a týždňoch sa na celú záležitosť už takmer zabudlo. V polovici januára 1982 prišla však so zvesťou o zjavení ďalšia študentka Natália Mukamazimpaka, ktorá mala videnie Panny Márie 12. januára 1982. Svedectvo týchto dvoch vizionárok bolo doplnené svedectvom tretej svedkyne Marie Claire Mukangango, ktorej sa Panna Mária zjavila v marci 1982. Jej správa o zjavení bola o to pozoruhodnejšia a závažnejšie, že Marie Claire patrila do skupiny dievčat a učiteliek, ktoré najviac pochybovali o pravdivosti zjavení a pokladali ich za “výmysly a rozprávky”.

Zjavenia sa opakovali niekoľkokrát a zvesti o nich začali prenikať do blízkeho i vzdialenejšieho okolia. Ako vyplýva z oficiálnej správy o zjaveniach, Alfonzína mala videnia od novembra 1981 do novembra 1989, Natália od januára 1982 do decembra 1983 a Marie Claire od marca do septembra 1982.

V odkazoch, ktoré Panna Mária dievčencom pri zjaveniach odovzdala, sa opakuje výzva k pokániu a zdôrazňuje sa spásonosná hodnota utrpenia. Niekoľkokrát sa v nich opakuje téma obrátenia. Panna Mária nabádala vizionárky, aby upozornili a vyzvali hriešny svet k pokániu a zmene spôsobu života, kým je ešte čas! S viditeľným výrazom žiaľu natváriim hovorila: “Svet sa správa veľmi zle a kráča cestou vlastnej záhuby. Takáto cesta vedie do priepasti. Svet, ktorý sa stavia proti Bohu a pácha hriechy, nemôže nájsť ani pokoj, ani spokojnosť. “

Inokedy zas Panna Mária vyzývala vizionárky, aby sa pravidelne, vrúcne a každodenne modlievali ruženec a rozjímali nad jeho tajomstvami, pretože to je modlitba veľmi milá nielen jej, ale aj jej Synovi. Zvlášť im odporúčala modliť sa – hlavne v utorok a piatok – ruženec venovaný jej siedmim bolestiam. Táto forma ruženca má sedem tajomstiev a každé pozostáva zo siedmich recitácií modlitby “Zdravas´ Mária”. Jednotlivé tajomstvá pripomínajú sedem bolestí Panny Márie, ako sú zaznamenané v evanjeliách: 1. Simeonovo proroctvo (Lk 2:25-35.), 2. Útek do Egypta (Mt 2:13-15), 3. Hľadanie strateného 12-ročného Ježiša v Jeruzaleme (Lk 2: 41-50), 4. Stretnutie so Synom na jeho ceste na Kalváriu (Lk 23: 27-29), 5. Bolesť pod krížom zomierajúceho Syna (Jn 19: 25-30), 6. Matka v náručí s mŕtvym telom ukrižovaného Syna (Žalm 130); 7. Uloženie mŕtveho Syna do hrobu (Lk 23: 50-56).

Zvlášť pamätné bolo zjavenie dňa 15. augusta (na sviatok Nanebovzatia Panny Márie) v roku 1982, keď Panna Mária ukázala trom vizionárkam apokalyptický obraz strašného pustošenia s potokmi krvi a zohavenými mŕtvolami, s implicitným varovaním, že toto čaká svet, ak sa ľudstvo neodvráti od hriešnych zvykov a návykov. O 12 rokov neskoršie sa toto hrozné videnie stalo skutkom. V štáte Ruanda došlo ku krvavému konfliktu medzi kmeňom Hutu a menšinovým kmeňom Tutsi, ktorý si vyžiadal vyše 800 000 obetí, väčšinou z kmeňa Tutsi. Tragédia zastihla aj mestečko Kibeho, kde v apríli 1995 bolo zavraždených vyše tisíc utečencov.

Cirkevné autority sa spočiatku stavali k správam o zjaveniach zdržanlivo, ale keď sa chýry o udalostiach množili a tisíce zvedavcov i zástupy pútnikov začali prichádzať do Kibeho, miestny biskup ustanovil dve komisie – lekársku a teologickú – aby vec odborne vyšetrili a posúdili. Komisie začali skúmať zjavenia v apríli 1982. Vypočúvali nielen vizionárky, ale aj desiatky iných svedkov z radov kléru i laikov. Na základe ich vyšetrovania biskup diecézy Gikongoro, Mons. Augustin Misago, dňa 15. augusta 1988 dal súhlas k verejnej úcte.

Svätý pápež Ján Pavol II.pri svojej apoštolskej ceste v Afrike v septembri 1990 zavítal aj do Ruandy. V homílii adresovanej veriacim tejto nešťastnej krajiny sa dotkol aj udalostí v Kibeho.Výzvou a povzbudenímpripomínal veriacim, aby zotrvávali v úcte Panny Márie, ktorá je „jednoduchou ale istou a účinnou cestou“ k jej Synovi. Nabádal ich, aby spolu s ním ju žiadali Matku milosrdenstva, aby vyprosila zmierenie a odstránila všetky prekážky politického a etnického spolunažívania.

Dňa 29.júna 2001 biskup Misago vydal ďalšie vyhlásenie, v ktorom oznamoval radostnú zvesť všetkým národom Afriky o rozhodnutí, že Svätá Stolica uznala a potvrdila mariánske zjavenia v Kibeho ako autentické a hodnoverné verejnej úcty.

Vo vyhlásení sa hovorí: „Potvrdzuje sa, že Matka Božia sa zjavila v Kibeho dňa 28.novembra 1981 a v nasledujúcich mesiacoch. Je viac solídne odložených dôkazov veriť, že sa tak stalo, ako tvrdení, ktoré by to popierali. Z dôvodu opatrnosti sa však pokladajú za autentické iba zjavenia troch vizionárok,menovite: AlfonzínyMumureke, Natálie Mukamazimpakaa MarieClaireMukangano. Týmto osobám sa Panna Mária sa im zjavila pod menom “NyniawaJambo,” t.j. “Matka Slova”, a vysvetlila im, že tento názov je synonymný s titulom “Umubyeyiw’ Imana,” t.j. “Matka Božia”.

Zjavenia Panny Márie v Kibeho majú dve prvenstvá:

1. je to prvé autentické zjavenie v Afrike,

2. je to prvé oficiálne uznané mariánske zjavenie v 21.storočí, ktoré sa takto zaraďuje k hŕstke takých významných pútnických miest ako Lurdy (Francúzsko), Fatima (Portugalsko), Guadaloupe (Mexiko), Knock (Írsko)…

V svojich príhovoroch vizionárkam Panna Mária vyslovila medzi iným aj želanie, aby sa v Kibeho postavila kaplnka pripomínajúca jej zjavenia.

So stavbou chrámu zasväteného Sedembolestnej Panny Márie sa začalo hneď po tom, čo biskup dal súhlas k verejnej úcte. Základný kameň bol položený 28. novembra 1992 a chrám bol posvätený v roku 1995. Od roku 2003 spravovanie chrámu a s tým spojenú duchovnú službu vedú otcovia pallotíni (Societas Apostolatus Catholici - SAC, Spoločnosť Katolíckeho apoštolátu).

Aké boli ďalšie životné osudy protagonistiek týchto zjavení? Ich mladosť a prvé roky dospelosti boli kruto poznačené krvavou tragédiou rokov, ktorá postihla krajinu v rokoch 1994-95.

Vizionárka Marie Clare Mukangango (1961-1994) po vyškolení pôsobila ako učiteľka v Kibeho. Ona a jej manžel sa stali nešťastnými obeťami bratovražedného konfliktu.

NatáliaMukamazimpaka (1964 -) unikla smrti útekom do Konga a odtiaľ do Keni. V roku 1997 sa vrátila do Kibeho, kde sa zapojila do bežných prác okolo mariánskej svätyni. Venuje sa hlavne pútnikom, sprevádza ich a vysvetľuje im históriu miesta, odkaz zjavení a pomáha im materiálne i duchovne.

AlfonzínaMumureke (1965 -) po skončení stredoškolských štúdií pracovala ako sekretárka Diecézneho strediska katolíckych škôl v meste Butare (južná Ruanda). V roku 1994, aby si zachránila si život,odišla do Konga a odtiaľ do Pobrežia slonoviny (Côted' Ivoire). Tu sa zoznámila s francúzskym misionárom Raymondom Halterom, ktorý sa stal jej duchovným radcom. Na jeho podnet začala študovať teológiu. Po dosiahnutí bakalarátu teológie vstúpila do rehole klarisiek v meste Abijan. Rehoľné sľuby zložila v roku 2003.V súčasnosti žije v kláštore klarisiek v Ríme.

Kibeho je dnes najznámejším mariánskym pútnickým miestom v Afrike. Veľkolepý chrám má oficiálny názov Svätyňa Sedembolestnej Bohorodičky. Sviatok Panny Marie z Kibeho (NotreDame de Kibeho) sa pripomína v liturgickom kalendári dňa 28. novembra, na výročie prvého zjavenia Alfonzíne Mumureke v roku 1981. Svätyňa je aj stredisko mariánskej úcty na africkom kontinente a šíriteľom modlitby ruženca Sedembolestnej Panny Márie.

Je povzbudzujúce, že Sedembolestná Panna Mária, ktorá je patrónkou Slovenska a má svoju svätyňu v Šaštíne, sa v tej istej podobe zjavila aj v Afrike a že aj strádajúce a trpiace národa Afrikysa dnes môžu obracať k nej podobne ako my: O Mária bolestivá, naša ochrana...

FRANTIŠEK VNUK

P. S. Ako dodatok k tomuto krátkemu príspevku uvádzame cirkevne schválenú formu ruženca k siedmim bolestiam Panny Márie.

Sedembolestný ruženec:

Verím v Boha, Sláva, Otčenáš, 3x Zdravas Mária a pri mene Ježiš sa pridá:

• ktorý nech rozmnožuje v nás úctu k Sedembolestnej Matke,

• ktorý nech posilňuje našu dôveru k Sedembolestnej Matke,

• ktorý nech rozplameňuje našu lásku k Sedembolestnej Matke.

Tajomstvá:

1. ktorého utrpenie ti Simeon predpovedal.
2. s ktorým si do Egypta utekala.
3. ktorého si s bolesťou tri dni hľadala.
4. s ktorým si sa stretla najeho krížovej ceste
5. ktorého si videla na kríži umierať.
6. ktorého mŕtve telo si držala vo svojom náručí.
7. ktorého si s bolesťou do hrobu položila.

Každé tajomstvo pozostáva z modlitby Otčenáš…, 7x Zdravas…, Sláva…

Tu sa odporúča vsunúť krátku invokáciu z básnickej skladby “Stabat Mater dolorosa”:

Svätá Matka, Krista rany,
ktorými bol doráňaný,
hlboko mi v srdce vtlač.

Po poslednom tajomstve nasleduje 3x Zdravas Mária...a pri mene Ježiš sa pridá, …ktoréhosi s bolesťou oplakávala.

Zaverečná modlitba:

Prosíme ťa, Božský Spasiteľ,
dožič nám,
aby sme sa stali účastnými
zásluh tvojho utrpenia,
keď úctivo rozjímame o mukách
a bolestiach tvojej panenskej Matky,
ktoré prebodli jej nevinnú dušu,
ako jej to predpovedal
svätý starec Simeon. Amen.

Démon svojvôle

(Pokračovanie z 1. strany)

Najväčším problémom súčasnosti je kríza hodnôt, ktorú možno obrazne nazvať aj krízou lámp: „Zhasíname jednu lampu za druhou. Lampu zdravého rozumu, lampu zdravej viery, lampu zdravých medziľudských vzťahov, a tak sa nám tu stmieva“ (Max Kašparů: O zemi beze studu).

Svojvôľa sa stala jedným z charakteristických znakov súčasnosti. Prejavy svojvôle – aj tie deviantné – sa ospravedlňujú potrebou tolerancie, liberalizmu a politickej korektnosti. Paradoxne, ak niekto takéto javy kritizuje, je celkom netolerantne umlčaný, respektíve vytlačený na okraj s nálepkou staromilca, fanatika či extrémistu. Nemožno sa potom diviť tomu, že sa medzi ľuďmi šíri pocit ťaživej bezmocnosti a nezmyselnosti života.

Je pravdou, že človeku sa skôr či neskôr všetko vráti – každé slovo, každý skutok i zanedbanie dobrého. Inými slovami, čo kto zaseje, to bude žať. A démon svojvôle rozsieva kúkoľ: „Zo spoločnosti sa vytratil cit pre česť, dôstojnosť, noblesu, džentlmenstvo a eleganciu. Zmizla obyčajná ľudská slušnosť, zanikli všetky tabu. Relativizovanie fakticky všetkých hodnôt šikovne využili všelijakí delikventi, ktorí do praxe prenášajú to, čo vidia v náznakoch na súčasnej politickej scéne“ (Max Kašparů: O zemi beze studu). A tak možno povedať, že démon svojvôle žne úspech v mnohých oblastiach nášho života.

(Úryvok z knihy Spoločnosť bez svetla; Post Scriptum, 2020)

JÁN MARŠÁLEK

Za Pavlom Prikrylom

(1962 – 2021)

Tíšenie bolesti
na konci ticha,
keď prázdno šelestí,
pri srdci pichá.

Oravské rondely
ako hlas zvona.
Kde ste sa podeli?
Orava stoná!

Oráči na poli,
úvrate v duši –
nie raz to zabolí,
no ísť sa musí.

Nedá sa inak, ozaj nie,
krása je večné volanie.

JÁN MARŠÁLEK

20. február 1951 – výkričník i otázniky

Dňa 20. februára 2021 uplynulo presne 70 rokov od popravy troch mladých mužov, bývalých absolventov trenčianskeho gymnázia, Alberta Púčika, Antona Tunegu a Eduarda Tesára.

Patrili ku generácii, ktorá sa narodila v prvej ČSR, no spoločensky a politicky dospela v rokoch prvej Slovenskej republiky, kde aj získala „morálny kompas“ do nasledujúcich rokov červeného teroru.

Túto skutočnosť veľmi výstižne vyjadril František Mikloško – mimochodom jeden z najväčších odporcov myšlienky samostatného Slovenska. V roku 1991, pri 50. výročí popravy sa vyznal, že pri skúmaní obdobia rokov 1945 – 1948 ho najviac zaujal „objav jednej generácie, ktorú podľa mňa vskutku možno nazvať Generáciou. Patria sem ľudia, ktorí boli mladými vysokoškolákmi počas SR a ktorí nemali nič spoločné s fašizmom. Nosili v sebe veľkú lásku k Slovensku a práve v tomto období neuveriteľne dospeli, cítili zodpovednosť za osud svojho národa a vzali ho do rúk. Tak vzniklo hnutie Bielej légie“.

Na formácii tejto Generácie sa bezpochyby podieľala aj Hlinkova mládež (HM), ktorej členmi Púčik a Tunega boli. HM bola akýmsi pokračovaním katolíckeho skautingu, no okrem kresťanskej náplne v sebe niesla aj výrazný národnoštátny rozmer. Mladých ľudí vychovávala v Hlinkovskom duchu („Slovensko Slovákom“), vštepovala im, že povinnosťou Slovákov nie je byť českou kolóniou, že ako každý iný národ majú aj oni právo na svoj štát, slobodu a dôstojný život. HM sa stala jedným z dôležitých duchovných pilierov. Pochopiteľne, po zániku SR to bol aj hlavný dôvod na jej kriminalizáciu, postavenie mimo zákon a prenasledovanie jej príslušníkov novým režimom „ľudovej demokracie“.

Ešte počas vojny si kresťanské autority kládli otázky, čo sa stane, ak zvíťazí tá či oná vojnová strana. Obavy mnohých katolíkov z budúcnosti ilustrujú aj slová chorvátskeho biskupa Alojza Stepinaca z roku 1940: „Ak v tejto vojne zvíťazí Nemecko, nastane hrozný teror a zaniknú malé národy. Ak zvíťazí Sovietsky zväz, diabol sa ujme vlády nad svetom. Keď zvíťazí Veľká Británia a spojenci, k moci prídu slobodomurári a židia a zavládne nemorálnosť a korupcia.“ Ako svedčí jeden zo zachovaných programových dokumentov Bielej légie, Púčik a Tunega ako presvedčení kresťania, videli podobné nebezpečenstvo v oboch zločinných systémoch, ktoré sa ukázali vo vojnovej dobe. V smerniciach pre činnosť písali: „Nášmu národu, hoci žil v samostatnom Slovenskom štáte, hrozilo v prípade nemeckého víťazstva strašné nebezpečie – smrť v mori novopohanského nacizmu. Teraz, po víťazstve nad Nemeckom, hrozí mu však takisto strašné nebezpečie, ak nie strašnejšie: zotročenie boľševickým komunizmom...“ Aj mladí študenti si vo všeobecnosti uvedomovali charakter režimu, ktorý sa v rokoch 1945 dostal k moci a patrili k jeho najzanietenejším odporcom.

ODBOJ MLADÝCH IDEALISTOV

Medzi prvými začal nenásilný odboj organizovať mladý právnik Štefan Chalmovský z Topoľčian. Pridali sa nemu aj Albert Púčik, v tom čase študent medicíny, a Anton Tunega poslucháč elektrotechniky, kamaráti i rodáci z tej iste obce, Dolných Motešíc. Tunega pomáhal Chalmovskému vydávať ilegálne noviny Slovák, v ktorých informovali verejnosť, protestovali voči anticirkevným a antislovenským krokom nového režimu. O politických náladách vtedajšej mladej slovenskej inteligencie vypovedajú aj spomienky nitrianskeho klerika Antona Domina (1921), ktorý za svoje názory takisto ocitol za mrežami: „Po partizánoch prišla Červená armáda, deportácie, zatváranie, zrušenie cirkevných škôl. Začala účinkovať ŠtB, zriadená podľa moskovskej NKVD. Nastolili teror, zaviedli vyšetrovacie metódy podľa sovietskeho vzoru, vymýšľali súdne procesy, do ktorých sa pokúšali zapliesť nejakého cirkevného činiteľa, kňaza alebo aspoň rehoľnú sestru či bohoslovca, aby sa tak dokázal ´klérofašizmus´. Nečudo, že to všetko ťažko znášali najmä študenti: vysokoškoláci a stredoškoláci. Takto som sa i ja dostal do súdneho procesu, ktorý viedli proti Dr. Štefanovi Chalmovskému a jeho spoločníkom.“

ŠtB pochopiteľne všetky podobné aktivity, či len ich náznaky politického odporu, s najväčšou razanciou likvidovala. Už v novembri a decembri 1945 zatkla 80 ľudí, ktorých brutálne vypočúvala a viac ako tridsiatich obžalovala. Nasledoval jeden z prvých politických procesov – Štefan Chalmovský a spol. Po likvidácii Chalmovského skupiny zo strany ŠtB sa Tunega ukrýval. Púčik tiež, no napokon v novembri 1947 ušiel do Rakúska. Tu, v americkej okupačnej zóne sa napojil na spravodajskú skupinu tvorenú Slovákmi-exulantmi Jozefom Vicenom a Jozefom Mikulom pod názvom Slovenská tajná ochrana (STO). Tí sa pokúšali na území Rakúska organizovať systematickejšiu spravodajskú činnosť namierenú voči komunizmu, v čom nachádzali určitú podporu aj zo strany americkej vojenskej spravodajskej služby. Tu treba pripomenúť dôležitý fakt, a to, že stupňujúca sa studená vojna vyvolávala u predstaviteľov porobených národov očakávanie – či aspoň nádej – nového blízkeho svetového konfliktu, vojny medzi ZSSR a USA. V tomto presvedčení žili aj mladí okolo Púčika doma, ale aj okolo Ďurčanského či Vicena v zahraničnom odboji a tento moment im bol silným impulzom pre činnosť.

Pod tlakom zostrovania komunistického útlaku však otázka štátnosti v programe Bielej légie čiastočne ustúpila. Nie azda preto, že by sa jej vzdali, ale preto, lebo bola vzhľadom na politickú situáciu v tom čase neuskutočniteľná a jej zdôrazňovanie na prvom mieste by zvyšovalo riziko dvojitého prenasledovania: ako odporcov komunizmu aj ako slovenských vlastencov. Protagonisti Bielej légie však naďalej zostali presvedčenými stúpencami slovenskej štátnosti a verili, že po páde komunizmu sa aj tento cieľ podarí uskutočniť.

Podľa programových bodov hnutia boli ciele formulované v tomto poradí: 1) Odstránenie komunizmu 2) udržanie kresťanstva a jeho uplatnenie vo verejnom živote 3) zavedenie ľudského sociálneho poriadku 4) nastolenie skutočnej demokracie podľa zásad stanovených pápežom vo vianočnom posolstve 1944 5) podľa situácie obnovenie samostatného, demokratického Slovenského štátu.

Spravodajské spojenie s domovom si vyžadovalo vybudovanie spoľahlivého styku, čo v tom čase mohla zabezpečiť iba sieť kuriérov. Jej vybudovanie a udržovanie bolo najťažšou a najriskantnejšou úlohou. V povojnových časoch rozvrátenej Európy, keď nefungovalo poštové ani iné spojenie medzi Slovákmi doma a v exile (pripomeňme, že v roku 1945 odišlo do exilu takmer 10 tisíc Slovákov), boli tzv. kuriéri pre nich jedinou spojkou s domovom.

Púčikovi za železnou oponou prišli vhod skúsenosti, ktoré získal ešte v spravodajskom kurze organizovanom veliteľstvom HM koncom vojny, na ktorom sa krátko zúčastnil. Cez prísne strážený rieku Moravu sa mu podarilo na gumovom člne preplaviť sa dovedna šesťkrát. Na Slovensko prinášal rôzne odkazy, kontaktoval ľudí, ktorí by mohli mať spravodajskú hodnotu, sondoval nálady obyvateľstva, zhromažďoval situačné správy. Takto sa Púčik kontaktoval i s Tunegom, ktorého v júli 1948 previedol do Viedne. Potom nepriamo aj s Eduardom Tesárom, ktorý vtedy pracoval na pasovom oddelení Povereníctva vnútra, a ďalšími.

ZATKNUTIE A SÚD

Všetkých troch hlavných aktérov, Púčika, Tunegu i Tesára zatkli v januári 1949, a to na následkom nasadenia agenta OBZ Jána Divinca (OBZ – vojenská spravodajská služba pod velením sovietskeho agenta gen. Reicina). Divincovi infiltráciu uľahčil fakt, že bol Púčikovým spolužiakom z gymnázia.

Pobyt vo vyšetrovacej väzbe v tom čase bol spojený s fyzickým i psychickým mučením. V prípade súdu členov Bielej légie o klasický monsterproces, o ktorého zostave i výsledku sa rozhodovalo v stranických a štátnobezpečnostných orgánoch. Hlavným účelom procesu bolo zastrašenie obyvateľstva, aby sa toto úplne poddalo novej politickej línii a štátnemu teroru a viac sa nezmohlo na žiaden nesúhlas, tobôž odpor.

Obžaloba sa opierala o výsluchové protokoly ŠtB, ktoré si konštruovali alebo manipulovali podľa svojich potrieb. Ako bilancuje historik Róbert Letz, všetci obžalovaní boli „nepravdivo prezentovaní ako profesionálni agenti ... z náhodného stretnutia s bývalým spolužiakom alebo profesorom sa stala konšpiratívna schôdzka, listy čisto súkromného charakteru alebo sprostredkovanie finančných čiastok od príbuzných pre ľudí žijúcich v stave krajnej núdze v emigrácii sa považovalo za spojenie s emigráciou a jej aktívnu podporu ... množstvo tzv. utajovaných skutočností, ktoré sa Púčik a Tunega dozvedali boli všeobecne známe a dostupné aj v cenzurovanej komunistickej tlači“ atď.

Z celkového počtu 62 obžalovaných senát Štátneho súdu v Bratislave pod vedením JUDr. Ladislava Breuera odsúdil 21. mája 1949 až 48 ľudí, z toho Púčika, Tunegu, Tesára a Ľ. Gálika na doživotie. Zvyšní boli odsúdení úhrnom na 227 rokov a 6 mesiacov žalára. Štátnemu prokurátorovi Antonovi Rašlovi sa však tresty videli nízke, požadoval preto ich zvýšenie trestov takmer u všetkých obvinených, z toho štyri tresty smrti. (Mimochodom, je zaujímavé, že najprísnejšie možné tresty Rašla pre „nepriateľov štátu“ požadoval napriek tomu, že sám si za protištátnu činnosť v rokoch Slovenskej republiky odsedel len na polročnú väzbu. Pomery v nej sa podobali skôr internátu než žaláru, preto ju aj nazval ako „kamarátsky kriminál“...)

Po Rašlovom odvolaní sa začala zákulisná hra. Bezpečnostná komisia ÚV KSČ si jeho návrh na tresty smrti 19. júla 1950 osvojila. Najvyšší súd v Prahe pod predsedníctvom Eugena Wagnera 13. septembra 1950 rozsudok bratislavského súdu zmenil na tri absolútne tresty. Tresty odňatia slobody zvýšil celkovo na 442 rokov a 6 mesiacov. Keď prezident Gottwald odmietol udeliť milosť, bola poprava len časovou otázkou. Došlo k nej v skorých ranných hodinách 20. februára 1951 vo väznici Krajského súdu v Bratislave. Všetci traja odchádzali s pokojom, zmierení s Bohom i ľuďmi. Pokiaľ ide o pohreb, rodinám nebol umožnený prevoz ostatkov do rodiska, museli byť pochovaní v Bratislave. Ako zaujímavosť možno uviesť, že štátne orgány umožnili na pohrebe hlavného obvineného a popraveného, Alberta Púčika, účasť 10 ľudí. (Teda komunistická „ľudová demokracia“ umožnila na pohrebe popraveného nepriateľa štátu o štyri osoby viac, ako umožňuje „parlamentná demokracia“ na pohrebe bezúhonných občanov v Slovenskej republike v roku 2021...)

BIELA LÉGIA A JEJ ZMYSEL

Biela légia tak vznikla ako nenásilné hnutie kresťanskej mládeže proti štátnemu teroru. Jej základnou ideou bolo prezrádzať nariadenia a postupy komunistov, upozorňovať na hroziace nebezpečenstvo, pomáhať prenasledovaným. „Kto komunistickú moc akokoľvek hatí a toto koná z odporu voči neľudskému a komunistickému panstvu, stáva sa členom Bielej légie a slúži svätej veci Bohom ustanovených prirodzených ľudských práv“, hovorila hlavná zásada.

Ako vyzdvihol už spomenutý František Mikloško, mladí slovenskí študenti práve touto ideou o dvadsať rokov predbehli Alexandra Solženicyna, ktorý vo svojej slávnej eseji „Nežiť so lžou“ ukázal postoj čestného človeka voči totalite: Jediná zbraň proti strašnému režimu, ktorý má v rukách políciu aj armádu, je odhaľovať jeho lož a neprispôsobovať sa. Historik Róbert Letz motívy popravených hrdinov zhrnul do jednej vety: „Usilovali sa o otvorenejšiu spoločnosť, kde má každý právo povedať svoj názor a kde sa presadia mravné, morálne princípy. V podstate to boli mladí idealisti.“

Napriek drakonickým trestom a zastrašeniu sa idea svojpomoci medzi obyvateľstvom šírila. Nedala sa zastaviť, ani terorom. Napokon, až po zatknutí hlavných aktérov dozrel do praxe aj druhý, mimoriadne dôležitý plod úsilia Púčika a Tunegu – slobodný vysielač. Pochopiteľne, mohol byť umiestnený len za hranicami. Vysielač Biela légia začal fungovať z mestečka Ried v Rakúsku. Pokusne v marci 1951, pravidelne od nasledujúceho mesiaca. Napriek všemožnému rušeniu zo strany čsl. orgánov fungoval s krátkymi prestávkami do roku 1955. V tento rok, vzhľadom na podpísanie rakúskej štátnej zmluvy, zaväzujúcej Rakúsko k neutralite, prestalo byť vysielanie z jej územia možné. Slováci, slovenský odboj tak dosiahol ďalšie prvenstvo – ich „amatérsky“ vysielač o viac ako rok predbehol oveľa známejšiu Slobodnú Európu, plne financovanú a profesionalizovanú z amerických prostriedkov...

Nosná myšlienka hnutia Bielej légie bola teda o slobode a dôstojnosti človeka. Netratí teda svojej aktuálnosti nič ani dnes, keď sme znova svedkami nástupu nového, antikresťanského a neľudského systému, ktorý náš národ zákerným a rafinovaným spôsobom ničí. To napokon vysvetľuje aj skutočnosť, prečo sa k pamiatke troch popravených a k ideám Bielej légie dnešní mocipáni nehlásia. A súčasne vysvetľuje to aj fakt, prečo nositeľom najvyšších štátnych vyznamenaní nie sú nevinne popravení idealisti, ale ich žalobca, karierista Anton Rašla...

MARTIN LACKO

DIONÝZ KONDER

Prezident Dr. Jozef Tiso

O živote, diele a mučenníckej smrti

Dr. Jozef Tiso (1887-1947), prezident prvej Slovenskej republiky, pochádzal z rodiny malého živnostníka Jozefa Gašpara Tisu z Veľkej Bytče. Jeho matka bola Terézia, rod. Budišková. Mali 7 detí; 3 synov, 4 dcéry. Jozef bol mimoriadne nadaný, teológické vzdelanie absolvoval na Viedenskej univerzite, kňazskú formáciu získal na prestížnom Pázmaneu vo Viedni. Roku 1910 bol vysvätený za kňaza (kňazom sa stal i brat Ján). Už ako mladý kňaz mal blízko k jednoduchým ľuďom.

Bol kaplánom, neskôr vyučoval na gymnáziu, pôsobil ako špirituál v Nitre. V roku 1918 stal sa profesorom morálnej teológie, neskôr aj tajomníkom Nitrianskeho biskupa a špirituálom seminára.

Po národnej stránke patril k uvedomelým Slovákom. Po obnovení Slovenskej ľudovej strany aktívne sa zapojil do jej činnosti. Patril k najbližším spolupracovníkom Andreja Hlinku. Obaja zasadili sa za vznik ČSR. Vznik ČSR v roku 1918 s potešením privítali. Za spravodlivé postavenie Slovákov v republike pokladali autonómiu. Na národnej báze presadzoval spoluprácu katolíkov a evanjelikov. Od roku 1925 bol poslancom v pražskom parlamente.

Po smrti A. Hlinku v aug. 1938 Tiso bol politik s najväčšou autoritou v Hlinkovej slovenskej ľudovej strane (HSĽS).

POHĽAD NA OSOBNOSŤ DR. J. TISU

Prejavil sa ako obratný politik, ktorý vedel oponovať, nečakal len poslušne na verdikt z Berlína. Bol to človek s kvalitným vzdelaním, jazykovo dobre vybavený, muž vysokého intelektu, bystro vnímavý, s analyzujúcim a syntetizujúcim myslením. (Karol Murín)

Človek s bystrým úsudkom, impozantným vystupovaním, s obratnou politikou a manažérskym rozhodovaním. Bol to zapálený Slovák – národovec. Dokázal si získať ľudí, medzi ktorými sa voľne pohyboval a bol politik ktorému národ veril.

Je známe, že do snemu - parlamentu na Župné námestie chodil z prezidentského paláca pešo. Keďže naďalej zostal farárom v Bánovciach, každú nedeľu tam cestoval splniť si povinnosti voči farníkom. Domácim hovorieval: „Pre vás, Bánovčanov, som vždy a zostanem dekan – farár a tak ma, prosím, aj oslovujte. Nie ináč.“. Prvé roky cestoval z Bratislavy vlakom v železničných vozňoch 2. triedy, neskôr autom. Aj keď bola vojna, vždy bez ochranky či doprovodu.

Nesporne, bol to veľký štátnik. Veľa zachránil, aj keď za cenu vlastnej tváre. Už slávny grécky filozof Plutokratos učí: „...Pre vlasť treba podstúpiť aj stratu dobrej povesti...“.

Politickú činnosť nechápal ako cestu k osobným výhodám či k zbohatnutiu, ale ako službu národu. Tiso a jeho vláda dôsledne bránili práva Slovákov.

Bol mužom dialógu. V roku 1935 presadzoval s poslancami HSĽS podporu Eduarda Beneša za prezidenta. Protikandidátom bol prof. Němec, ktorý mal zaručenú väčšinu hlasov v parlamente. Ich zásluhou Beneš vyhral. Tiso mal dobré vzťahy s evanjelikmi, čo vtedy nebolo samozrejmosťou.

KONIEC TRIDSIATYCH ROKOV V EURÓPE

Veľká Británia a Francúzsko netrúfli si obmedzovať Hitlera v jeho expanzionistickej politike. Aj budúcnosť Československa bola v jeho zámeroch. Len v krátkosti uveďme rozhodnutia Hitlera v likvidácii ČSR. Na konferencií v Mníchove (sept. 1938) Hitler dohodol s predstaviteľmi Francúzska, Veľkej Británie a Talianska, že z Československa pričlení sa k Nemecku pohraničie zvané Sudety, kde žilo asi 3,5 mil. Nemcov.

V marci 1939 horthyovské Maďarsko vojensky obsadilo najvýchodnejšiu časť ČSR – Podkarpatskú Rus, ktorú pričlenili k Maďarsku. Maďarské vojská pozdĺž slovenských hraníc čakali na povel vtrhnúť na Slovensko, ktoré by si rozdelili s Poľskom. Hitler nemal záujem na tej podpore Maďarska, ktoré bolo v záujmovej sfére Talianska (Musolini).

VZNIK SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Hitler pozval zosadeného predsedu autonómnej vlády Dr. Tisa do Berlína (13. marec 1939), kde mu oznámil, aby v záujme záchrany Slovenska pred okupáciou Maďarmi vyhlásil vznik Slovenského štátu a Nemecko v zápätí prevezme nad ním ochranu. Dr. Tiso prehlásil, že nemá také kompetencie a o tom môže rozhodnúť len snem Slovenskej krajiny. Po návrate informoval o rokovaní v Berlíne prezidenta Č-SR Dr. Háchu, ktorý zvolal snem Slovenskej krajiny a ten ako jediný kompetentný orgán politickej vôle národa uzniesol sa a prijal zákon o vzniku samostatného Slovenského štátu – 14. marec 1939. Potom predsetníctvo snemu prikročilo k vymenovaniu prvej vlády Slovenského štátu. Tvorili ju: Dr. J. Tiso, predseda vlády, Dr. V. Tuka, podpredseda vlády a 8 ministrov.

V ten istý deň prezident Č-SR Dr. Hácha požiadal o audienciu u Hitlera a na záver rokovaní podpísal dokument o pričlenení Čiech a Moravy k Nemecku ako protektorát. Tak zanikla Č-SR, keď európske mocnosti dali Hitlerovi voľné ruky slobodne si počínať.

Na slávnostnom zasadnutí snemu 26. okt. 1939 bol Dr. J. Tiso zvolený za prezidenta Slovenskej republiky.

O OSOBNOSTI DR. J. TISA

Vysoké štátne postavenie Dr. Tiso nezneužil v osobný prospech. Zriekol sa platu prezidenta. Na krytie jeho životných nákladov stačil mu plat farára. Nevlastnil žiadnu nemovitosť a nemal ani bankový účet.

Princípom jeho politického snaženia bolo dobro národa. To v danej konštelácii znamenalo robiť takú politiku, ktorá nedráždila hegemóna Hitlera a nedala mu dôvod na otvorený zásah. Vedel mu kultivovane odporovať.

Už ako poslanec v pražskom parlamente formuloval niekoľko zásadných smerníc, pre prácu na poli národného hospodárstva a ekonomickej politiky. Spolupracoval s významným slovenským ekonómom Prof. Rudolfom Britkom. Ten vydal vzácne dielo: Národné hospodárstvo (1943, 980 strán). Národný socializmus na Slovensku principiálne odvrhol i cez veľké tlaky z Ríše.

STAVOVSKÝ MODEL ŠTÁTU?

Stranícky systém správy štátu prvej ČSR bol zdiskreditovaný. Hlinkova slovenská ľudová strana (HSĽS) so svojím ideológom Dr. Tisom mala originálny scenár. Vybudovať štát nie na presadzovaní hitlerovských národne sociálnych princípoch, k čomu sa prikláňali V. Tuka a A. Mach. Slovensko malo byť stavovský demokratický štát s princípmi kresťanského solidarizmu.

Spoločnosť mala byť rozdelená do 5 stavov: 1. stav roľníkov, 2. robotníkov, 3.priemyslu, živnosti a peňažníctva, 4. slobodných povolaní a 5. štátnych zamestnancov. Vedenia stavov mali hájiť a presadzovať záujmy svojich členov v parlamente, v sneme. Táto zásada bola premietnutá aj do Ústavy Slovenskej republiky (júl 1939). Nepodarilo sa ju úplne implementovať.

Vznikol akýsi hybrid straníckeho a stavovského parlamentu – snemu. Bola založená tzv. Slovenská pracujúca pospolitosť, ktorá pozostávala z 5 združení – hore uvedených stavov. Združenia mali svoje vedúce orgány, župné a okresné organizácie, ktoré do snemu menovali svojich zástupcov – poslancov prostredníctvom HSĽS. Takto jednotlivé združenia (stavy) hájili práva a záujmy svojich členov v parlamente.

Teda parlament pozostával z poslancov, ktorých volili straníckе štruktúry HSĽS, ktoré hájili aj stavovské záujmy.

Bol to aj akýsi odkaz Nemcom, že slovenské vládne kruhy sú vzdialené nacistickému vzoru národného socializmu, kde štát ovláda celý hospodársky potenciál a verejný, i spoločenský život krajiny. Bol to postoj umierneného krídla HSĽS, ktoré malo väčšinu (Tiso, Sidor, Kirschbaum, Čulen, Ďurčanský, Medrický, Stano, Čatloš...), oproti radikálom (Tuka, Mach, Moravek...), ktorí horlili za národný socializmus. V parlamente boli aj zástupcovia menšín; Nemcov, Maďarov, Rusínov.

Poznamenajme, že česká protektorátna vláda veľmi ústretovo prijala nacistický hospodársky a politický model.

SLOVENSKO VO VOJNE

Prezident Tiso na najnižšiu mieru obmedzoval účasť Slovenska vo vojne proti Sovietskemu zväzu, čo sa mu veľmi darilo. Uveďme len dva údaje: Kým straty vojakov na fronte proti Červenej armáde boli u Maďarov asi 350 tisíc vojakov, straty Slovákov boli 1300 mužov. Kým Maďari bojovali na východnom fronte až do konca vojny (apríl 1945), slovenská vláda stiahla vojakov z frontu v polovici roku 1943, teda dva roky pred ukončením vojny, v dobe, keď nemecká armáda bola na ústupe (!).

Po vypuknutí Povstania v auguste 1944 prezident Tiso nedovolil armáde bojovať proti povstalcom. V personálnej politike nadraďoval odborné kritéria nad straníckе.

Aj pokiaľ ide o vysťahovanie Židov do nacistických táborov v Poľsku, čomu nemohol zabrániť, zasadil sa o to, že zo štátov, ktoré boli v mocenskej sfére Nemecka, najviac sa ich zachránilo zo Slovenska.

PRED NÁRODNÝM SÚDOM

Po obnovení ČSR v roku 1945 boli zriadené Národný súd a ľudové súdy. Boli to retribučné, mimoriadne súdy na trestanie fašistických zločincov, kolaborantov, zradcov a okupantov. Na Slovensku na tých súdoch bolo súdených 20 500 osôb.

Poznamenajme, že aj v iných štátoch zatiahnutých do vojny boli vojnové súdy, ale nikde (ani v Nemecku a ani v Japonsku) retribúcia nevykonávala sa v takom rozsahu a s takou krutosťou, ako na Slovensku.

Aj keď boli vynaložené veľké úsilia, aby Dr. Tisa súdil národ, do senátu súdu a za žalobcov nedokázali získať ani jedného katolíka. Predsedom senátu bol Dr. Daxner, žalobcovia Dr. Rigan, Dr. Rašla a Dr. Šujan. Všetci traja, aj prísediaci, boli evanjelici. Doplňme, že šiesti sudcovia z ľudu boli vybraní politickými stranami, z toho traja boli z DS. V priebehu pojednávania títo boli nahradení členmi KSS, teda pri vynášaní rozsudku, sudcov z ľudu predstavovali len komunisti.

Obhajobu prevzal katolík Dr. Žabkay. Druhým obhajcom, ktorý zohrával symbolickú úlohu, bol evanjelik Dr. Grešo. Malo to dokumentovať, že Tisu obhajujú aj evanjelici.

POLITICKÝ CHARAKTER SÚDU

Už v priebehu konania procesu vyslovovali sa pochybnosti o jeho objektivite.

Optika pohľadu na Slovenský štát a jeho vedúcich postaviteľov bola jednostranná a zúžená. Predseda súdu Dr. Igor Daxner od počiatku prejavoval priam patologickú nenávisť voči Tisovi. Obhajcovi nepovolil nahliadnuť do súdnych spisov. Obhajca pred procesom mohol sa len raz stretnúť s obžalovaným a aj to v prítomnosti pracovníka Uradu obžaloby.

Dr. Daxner zhabal obžalovanému Tisovi poznámky, ktoré si urobil k príprave obhajoby. Neboli pripustené svedectvá v prospech obžalovaného. Nedovolil predniesť obhajobe poľahčujúce okolnosti. Tým očividne prejavil predpojatosť voči obžalovanému Tisovi a potvrdil politický charakter procesu.

Dr. Tiso bol súdený podľa zákonov, ktoré neboli v platnosti vtedy, keď obžalovaný vykonával činnosť, ktorá sa mu vyčíta (retroaktivita).

Proces prebiehal 4 mesiace, od 2 dec. 1946 do 15. apríla 1947.

Bol to najväčší proces v slovenských dejinách.

DR. BENEŠ V POZADÍ

O tom, že prezident Dr. Beneš bol zainteresovaný na výsledku procesu, je rad svedectiev, z ktorých uvediem. Beneš v londýnskom exile označil Tisu za vojnového zločinca a prehlásil „...Tiso musí visieť. ...“ a zopakoval to aj po návrate, v Prahe, slovami: „...Nie som krvilačný, ale musí byť bezpodmienečne popravený...“. Keď mu tvrdili, že to bude politicky neúnosné, odpovedal – „...Ale je to potrebné....“ Dr. Daxner predseda senátu už v septembri 1946 navštívil Dr. Beneša (v Topoľčiankach), kde dostal direktívy k procesu (J. Štelcer).

Obhajca, Dr. Žabkay, v šesťhodinovej záverečnej reči veľmi presvedčivo, vecne a odvážne vyvracal tvrdenia obžaloby. Uvádza sa, že splnil svoju úlohu tak brilantne, ako by to nebol dokázal nijaký iný advokát európskeho formátu. Ako sme uviedli, o rozsudku bolo rozhodnuté už dávno predtým.

POTUPNÁ POPRAVA

Národný súd vyniesol rozsudok: Trest smrti povrazom za nasledovné trestné činy:

Rozbitie republiky. Vyhlásením Slovenského štátu obžalovaný zaviedol na Slovensku fašistický režim podľa nemeckého vzoru. Vyslaním vojsk slovenskej armády do bojov za hranice Slovenska utužil spoluprácu s Nemeckom. Maril prípravu odbojového hnutia a

perzekvoval všetkých odporcov svojho režimu.

Sudcovia zvolili jeho popravu obesením preto, lebo sa považovala za potupnejšiu ako zvyčajná poprava zastrelením. Okrem toho prebiehala takým spôsobom, aby smrť nenastala okamžite, ale aby odsúdený v trápení a hrozných mukách a kŕči strávil ešte asi 3 minúty.

Kým Norimberský tribunál vyniesol 12 rozsudkov smrti nad predstaviteľmi Nemecka (ktoré malo 100 miliónov obyvateľov), Národný súd v Bratislave odsúdil na smrť až 17 predstaviteľov Slovenského štátu !

ALEXANDER MACH – DEPORTÁCIE ŽIDOV

Poznamenajmä, že za deportáciu Židov Dr. Tiso nebol súdený. Hlavným obžalovaným bol min. vnútra A. Mach. Bol odsúdený na 30 rokov odňatia slobody. Po 23 rokoch bol prepustený (zomrel v r. 1980). Národný súd vo výrokovej časti uvádza: „...Mach zastavil deportácie Židov do Poľska akonáhle nadobudol presvedčenie, že sú tam usmrcovaní....“ (rozsudok NS Tnľud 6/46, str. 142).

Teda Národný súd nehodnotil deportácie ako „posielanie Židov do plynových komôr“, čo dnes historici Slovenskej akadémie vied s obľubou tvrdia. Súd skonštatoval, že A. Mach nechal vysťahovať Židov do Poľska na prácu. Tvrdilo sa, že po vojne mali by kolonizovať Sibír.

INTERVENCIE ZA UDELENIE MILOSTI

Celý rad intervencií významných osôb, i biskupského zboru, o udelenie milosti bolo zamietnutých. Aj Vatikán prostredníctvom internuncia Msgr. Furniho internoval u čs. vlády.

Aj hlavný žalobca v procese, Dr. Rigan, bol za udelenie milosti (!). V rozsiahlom prípise vecne dôvodil, prečo považuje trest v doživotnom trvaní za primeraný!

Demokrati v predsedníctve Slovenskej národnej rady nevzniesli požiadavku hlasovať o udelení milosti a slovenské politické orgány, bez toho aby sa vyjadrili, či sú za udelenie milosti, postúpili rozsudok pražskej vláde. Tá rovnako tak nepožiadala o milosť a prezident Beneš potvrdil vykonanie rozsudku. Tým bolo naplnené aj jeho osobné rozhodnutie, o čom sme sa už zmienili.

Rozsudok nad prezidentom Dr. J. Tisom bol vykonaný 18. apríla 1947.

Na Slovensku zavládla vlna bezmocného smútku. Po celom Slovensku v katolíckych kostoloch rozozvučali sa umieračiky. Tri dni sa zvonilo. Pre tento prejav úcty a trpkosti bolo na Slovensku viac ľudí uväznených ako v Maďarsku za všetky politické procesy (K. Čulen).

NEBOL VOJNOVÝ ZLOČINEC

Dr. Tiso niektorými historikmi a v slovenských médiách je označovaný ako vojnový zločinec.

Tiso nikdy nebol na zozname vojnových zločincov. Definícia tohto pojmu je medzinárodnoprávne presne vymedzená. Príslušný medzinárodný tribunál uznal za vojnových zločincov 24 453 osôb, všetci zo strany porazených štátov. Je medzi nimi popri Nemcoch a Japoncoch aj šesťdesiatdva Maďarov, štyria Rumuni, štyria Albánci a i., ale ani jeden Slovák, teda nikto z politikov Slovenského štátu.

Zoznamy vojnových zločincov s podrobným popisom ich zločinov sú v britských archívoch (National Archives, Kew, London), kde zaberajú niekoľko dlhých políc. Obal s menom Dr. J. Tiso by sme medzi nimi márne hľadali.

To, že Dr. Tiso nebol vojnovým zločincom, potvrdil aj generálny prokurátor ČSFR v roku 1991. Ide-

ologická zaujatosť a povojnová nenávistná histéria u niektorých kruhov historikov a politikov prežíva dodnes.

K PROCESU SA VYJADRILI

Dr. Tiso z trestoprávneho hľadiska nemal vinu na činoch, z ktorých bol Národným súdom obžalovný. Toto priznáva aj sám prokurátor jeho procesu Dr. A. Rašla, ktorý v knihe: Proces s Dr. J. Tisom – spomienky, na str. 34 uvádza, že tieto činy boli „nepodstatné“... a „...v konečnej verzii obžaloby ostalo množstvo dubióznych (pochybných) skutkov„ ktoré sám obžalovaný vyvrátil“.

Ideológ komunistickej strany Ľ. Pezlár k procesu sa vyjadril, že „bol zbabraný“. Ani preňho dôkazy vznesené proti Tisovi neboli presvedčivé. Trestoprávna zodpovednosť za činy s hrdelnou sankciou mu chýbala.

Viac o tom v materiáloch interdisciplinárneho seminára „Dr. Jozef Tiso (38 účastníkov), Bratislava, 22. sept. 2001“.

Vynesený a vykonaný rozsudok Národného súdu má okrem právnej stránky dôležitý politický aspekt, ktorý JUDr. Jozef Šrámek vyjadril slovami; „...V procese sa súhrnne stretol motív český a komunistický. Česi na čele s prezidentom Benešom chceli v osobe Dr. Tisa potrestať... Slovákov za to, že vyhlásili svoju politickú nezávislosť na Čechoch. Beneš považoval vznik Slovenského štátu za svoju osobnú urážku. Komunisti chceli v Tisovi mravne a politicky diskvalifikovať slovenský katolicizmus...“.

Jozef Hajko o Dr.Tisovi uvádza: „...Bol to obratný politik; ostatní naňho nemali. Napriek oslabenému postaveniu po Salzburgu, Tiso si s Tukom poradil. Tiso bol prvý slovenský štátnik, ktorý si získal prirodzenú autoritu u väčšiny národa. Jeho stopa vo vedomí ľudí ostala na dlhé desaťročia veľmi hlboká. ...“.

Dr. J. Kopecký, vyslanec čs. vlády v Ženeve, v depeši do Londýna z 9. 3. 1943 o prezidentovi Tisovi uvádza: „...Na Tisa Slováci se dívajú takto: Tiso jim zabezpečil, že žijí. Nepodepsal žádný rozsudek smrti, takže se posud na Slovensku nepopravovalo. Podepsal 2000 výjimek ze židovského kodexu. Oklestil moc gardy, takže je z ni fraška. Tiso odstránil Tuku z předsednictva strany. Macha tam nepustil....“ (SNP – D, dokl. č. 6, str. 58).

Historik Dušan Kováč v Zborníku 3 z roku 1992 v hodnotení uvádza: „...Tisova spolupráca s nacistickým Nemeckom bola vynútená okolnosťami a jeho proces bol ako politicky zmanipulovaný...“.

Aj historik Ivan Kamenec, ktorý režim 1. SR vidí ako totalitno-fašistický, o Tisovi píše: „...Tisovo nesporne obratné politické, i verbálne manévrovanie bolo založené na tzv. politike menšieho zla, ktoré nemožno prézentisticky posudzovať, ani odsudzovať...“.

SYMBOL PRÁV NA ŠTÁTNOSŤ

Dr. Tiso aj po hanebnej poprave zostal symbolom práv Slovákov na vlastnú štátnosť, čo bolo pre československé mocenské orgány najväčším zločinom.

Dnes už by nemalo byť ani najmenších pochybností o tom, že Národný súd nebol vysluhovateľom spravodlivosti, ale nástrojom politickej pomsty.

Poprava symbolu Slovenskej republiky mala byť výstrahou Slovákom, aby už nikdy nepomýšľali na štátnu samostatnosť.

Arcibiskup A. Tkáč k osobnosti Dr. Tisu: „...Usilujme sa poznať celú pravdu. Nedajme sa manipulovať. Nech prestane hanebná potupa, že Dr. Tiso je vojnový zločinec. Jeho pamiatka nesmie byť poškvrnená prívlastkom, ktorý mu slovenský národ nikdy nedal ...Dovoľujem si tvrdiť, že keby nebol katolíckym kňazom, nebol by dnes tak tupený...“

Kardinal J. Ch. Korec k Dr. Tisovi: „...Bola to prvá a jediná poprava kňaza za dlhých 1100 rokov na Slovensku. Objektívna história vie, proti akej presile vo vtedajšej Európe, za akých otrasných vojnových pomerov bol Dr. J. Tiso povolaný viesť národ. Otázkou je, kto by v tej zvrátenej zločinnej dobe... bol mohol prekaziť viac zla a vykonať viac dobra ....“

Predseda senátu Národného súdu Dr. Igor Daxner asi sa nevedel ani po rokoch vyrovnať so spôsobom vedenia procesu, keď 18. apríla 1960 spáchal samovraždu. Bolo to presne na trináste výročie Tisovej popravy.

Tisova smrť nepriniesla pokoj. Ešte v tom roku (1947) vypukla aféra s protištátnym sprisahaním. O dva roky začali prenasledovať a väzniť buržoáznych nacionalistov, na to prvý taj. ÚV KSS Karol Bacílek vyšiel s témou vysporiadať sa so zvýškami ľudáctva.

Tému Slovenského štátu nepodarilo sa z mysle ľudí vypudiť ani po viac než 20 rokoch. V pamätnom roku 1968 Tisova pamiatka ožila. Naproti tomu roku 1988, teda v období perestrojky, za článok: Dr. Tiso, prvá hlava po Svätoplukovi, autor Ivan Polanský dostal trest štyri roky väzenia nepodmienečne (!).

OSUD OBHAJCU PO PROCESE

Niekoľko slov o ďalšej „kariére“ obhajcu Dr. Tisu, advokáta JUDr. Ernesta Žabkaya. Po febr. 1948 v rámci „očisty verejného života“ nesmel vykonávať advokátsku prax v krajoch B. Bystrica a Žilina. Následne vyradili ho zo zoznamu advokátov. V máji 1950 pridelili ho na manuálne práce na stavbe vodovodu do Tisovca. Po roku robil manipulanta v sklade, neskôr robotníka v tehelni v Martine. Jeho rodinu vysťahovali z bytu a pridelili im jedno-izbový byt bez sociálnej časti vo Vricku. Nežiada sa to komentovať. Pritom v procese dovolil si len plniť povinnosti, ktoré plynú z jeho profesného zamerania.

Pokračujme malým odbočením.

PRÍSTUP ČECHOV A MAĎAROV

Aký osud stihol vedúcich predstaviteľov v iných štátoch. Po vojne hádam v nijakom štáte sa tak kruto a barbarsky nesprávali voči svojím politickým odporcom z obdobia vojny, ako na Slovensku. Uveďme len vrcholok z pyramídy.

Národný súd v Bratislave odsúdil na smrť prezidenta Tisu, predsedu vlády Tuku a dvoch ministrov (Ďurčanský a Haššík).

Národný súd v Prahe, kde miera kolaborácie s nacizmom bola bezprikladná, neodsúdil na smrť ani prezidenta JUDr. E. Háchu, ani jedného člena protektorátnej vlády.

Pri príležitosti 80. výročia zvolenia Emila Háchu za prezidenta, Protektorátu Čechy a Morava, vydala v roku 2018 Česká pošta príležitostnú známku veľkému synovi národa, s jeho vyobrazením (!?). Česi „zradcu a kolaboranta“ E. Háchu už pred časom potichu rehabilitovali, o čom svedčí aj vydanie pamätnej známky.

Nič to Slovákom nehovorí?

V susednom Maďarsku parlament zveril v roku 1920 Horthymu funkciu regenta maďarského kráľovstva. Horthy Mikloš vládol ako diktátor metódami A. Hitlera. Počet obetí za jeho vlády ešte pred 2. svetovou vojnou odhaduje sa na 5 000 osôb a politicky väznených bolo okolo 70 000 ľudí. V Maďarskom parlamente už v roku 1920 bol schválený protižidovský zákon – ako prvý v Európe.

Horthyho po vojne zajali a neskôr prepustili Američania. Potom Horthy žil v exile v Portugalsku, kde napísal svoje Pamäti a v r. 1957 zomrel.

Po prevezení pozostatkov Horthyho do Maďarska v roku 1993 mal slávnostný štátny pohreb (!) s hymnou, za účasti niekoľkých predstaviteľov vlády. Pohreb vysielala maďarská štátna televízia v priamom prenose (Ján Kšiňan, Kultúra 8/2013).

Maďari M. Horthyho už s veľkou pompou rehabilitovali a zaradili na popredné stránky svojich učebníc dejepisu (A. Hrnko).

Osobitnú zmienku zasluhuje si Fínsko, ktoré bolo spojencom Nemecka vo vojne podobne ako Slovensko. Vo Fínsku po vojne neboli žiadne ľudové súdy. Sebavedomý fínsky národ nelikvidoval svoju samostatnosť, ani tých, čo ju bránili pred mocenskými chúťkami veľmocí. Maršal Mannerheim, ktorý viedol armádu v bojoch proti sovietskej Červenej armáde, po vojne bol zvolený za prezidenta Fínska (!). Sovieti na to zareagovali primeranou diplomatickou notou, Fíni to zobrali na vedomie. To bolo všetko.

PRAVDA O NAŠEJ MINULOSTI?

Po druhej svetovej vojne neboli postavené pred súd, nie to odsúdené, alebo dokonca popravené, ani hlavy porazených veľmocí Talianska, a Japonska.

Podobne rumunský kráľ odišiel v roku 1947 do exilu bez akéhokoľvek postihu.

Stále sa očakáva, kedy táto jedinečná osobnosť našej histórie sa objektívne prehodnotí a národu bude predstavený Slovenský štát, i Dr. Jozef Tiso v pravom svetle.

Chcel som len v skratke ukázať, ako sa civilizované národy stavajú k svojej histórií a historickým osobnostiam a ako sa na Slovensku hanebne očierňujú významné osobnosti, ktoré obetavo, nežistne, i za cenu svojho života hájili záujmy slovenského národa v dobe, keď išlo o jeho prežitie.

Kto však očakával, že po 1. januári 1993 dostane sa od Slovákov primeranej pozornosti osobnostiam, ktoré za cenu najvyššej obety niesli ideu slovenskej nezávislosti, mýlil sa. Sú naďalej v nemilosti. Je to naša zakorenená neúcta voči všetkému, čo je slovenské, neúcta voči sebe?

Antropologický optimizmus a biblický dynamizmus Jozefa Leščinského

Odchod Jozefa Leščinského od nás do Vlasti pokoja a svetla vyvoláva veľa spomienok a zároveň načrtáva výzvy a vízie. Spomienky, ktoré bude potrebné kategorizovať a aktualizovať. Výzvy a vízie, ktoré bude žiaduce inkarnovať.

Pri pohrebnej slávnosti v jeho rodnej šarišskej dedine Chmiňany bolo symptomaticky zvolené Lukášovo Evanjelium o Emauzských učeníkoch. Títo v retrospektíve zážitku a skúsenosti so vzkrieseným Pánom zvolali: „Či nám nehorelo srdce, keď sa s nami cestou rozprával a vysvetľoval nám Písma?“ (Lk 24, 32). Berďajevom naskicovaná dialektika „nespravodlivosti Prozreteľnosti“ z Filozofie nerovnosti – prečo je jeden bohatý a druhý chudobný, prečo jeden zdravý a druhý chorý, niekto má úspešný životný príbeh a iný nie veľmi, prečo každého osud skúša po svojom, môže byť aplikovaná na príbeh Leščinského. Bol bohato obdarovaný charizmou reči a vyučovania, otváral Písma pre široké spektrum poslucháčov. Dokázal osloviť „odpustových cirkevníkov“ v mnohých chrámoch hlavne východu Slovenska, fascinoval poslucháčov v literárnych kaviarňach, v knižničných poslucháreňach, v aulách fakúlt a univerzít, zaujal na odborných konferenciách. Jozef Leščinský dokázal zachytiť mnohých už na odchode z kresťanstva a viery. Tento aspekt vystihol v homílii biskup Stanislav Stolárik, keď na profesora Leščinského aplikoval metaforu, že vyšiel na pomyselné nádvorie pohanov Jeruzalemského chrámu. Pre všetky typy poslucháčov platí zvolanie: „Či nám nehorelo srdce, keď nám vysvetľoval Písma?“

Dôležité je, že sme na ceste, na životnej ceste a toto vždy bolo prítomné v jeho slovách: nezafixovať sa na ceste, na Zemi, ale ísť do Vlasti, neostať pri potknutiach a pádoch či falošných entitách konzumu. Nezameniť si prostriedky a ciele. Nielen cieľom, ale aj cestou je učenie Krista. Preto profesor hovoril k poslucháčom nie z pozície nadradenosti a supremácie, ale v intenciách obrazov skláňajúcich sa anjelov k pozemskej realite, k svetu, k miestu, ktoré je kľúčové pre zmysel dejín: jaskyni, kde Slovo sa stalo telom, aby prebývalo medzi nami (Jn 1,14). Teda počúvať Jozefa Leščinského bolo ako hľadieť na Ikonu Narodenia Pána, na tých anjelov reprezentujúcich Vyššieho, ktorý sa skláňa k nižšiemu, na „chlapčeka, ktorý sa nám narodil a daný nám je syn“ (Iz 9,5), na Syna, ktorý sa uponížil až na smrť na kríži (Filp 2,8). „Kresťanstvo, to je udalosť, pretože Kristus vstúpil do nášho sveta. To je ako keď dieťa vojde do rodiny a zmení všetko“, hlásal tento biblista. Pripomína to Majstra Eckharta: „Ak sa niekto pýta, prečo sa modlíme, prečo sa postíme, prečo robíme dobré skutky, prečo nás pokrstili, prečo sa Boh stal človekom? – odpoviem: Preto, aby sa Boh zrodil v duši a duša v Bohu. Ak by sa to vo mne neuskutočnilo, pomôže mi to? Lebo všetko záleží práve na tom, že sa to vo mne uskutočňuje.“

Antropologický optimizmus prameniaci z reality Vtelenia bol prítomný nielen v Jozefových slovách príjemnej dikcie, ktoré vedel okoreniť aj humorom, ale bádali sme ho z jasnosti tváre, v dobrote a živom záujme o človeka. Modulácia jeho hlasu ľubozvučnej spisovnej slovenčiny nedávala tušiť, že je východniar. Na druhej strane vzácny dar poznania legitímnej východnej spirituality, že Syn Boží by sa stal človekom, aj keby sme v Adamovi nezhrešili, bol prítomný v jeho mysli aj preto, že pochádzal z centrálneho Šariša, kde sa locus theologicus západu stretáva s východom. Nádej v človeka – leitmotív jeho verejných vystúpení nebola redukcionisticky človekobožská, ale bohoľudská. Spomínam si aj na naše krátke debaty počas prestávok koncertov vo filharmónii, kde nesklamal ani v erudícii hudobných súvislostí. Preto na neho možno uplatniť slová Ladislava Hanusa: „Kultúrnosť zhrňuje integrálne ľudské bytie so všetkými rozmermi a vyústením do božského tajomstva v celok veľký, čo presahuje konečnosť. Rezultát kultúrnosti je dvíhanie a zušľachtenie celého človeka“ (Rozprava o kultúrnosti).

Leščinský bol integrálna osobnosť, nie naivný humanista alebo niekým najatý „slniečkár“, a preto z jeho úst zaznelo zreteľne aj biblické „beda“, podobne ako to činili proroci i sám Ježiš. Pomenoval modloslužobníctvo materializmu, hedonizmu a farizejstvo, ktoré zhypnotizovalo náš národ. V kritike farizejizmu politikov privádzal do rozpakov, ba zúrivosti i tých „dobrých katolíkov, ktorí zároveň boli dobrými komunistami“. No vždy sa snažil na človeka hľadieť s láskou (Mk 10,21) a jeho kritika nespravodlivých spoločenských štruktúr nebola lacným moralizovaním, tobôž politizovaním, ale napomínaním, karhaním a povzbudzovaním (2Tim 4,2). Na svedectve o svojich rodičoch ukázal, že nie okázalé gestá a reklamné vytrubovanie do sveta, ale skutky činorodej lásky vo všednej realite zdieľania osudu sú pravdivým napĺňaním Kristovho zákona. Hľadel na človeka zo zorného uhla Bohoľudského tajomstva, z pozície pôvodného určenia človeka – dosiahnuť bohoľudským úsilím zbožstvenie.

„Od útleho detstva poznáš Sväté písma, ktoré ti môžu dať poučenie na spásu skrze vieru, ktorá je v Kristovi Ježišovi“, píše apoštol Pavol žiakovi Timotejovi (2 Tim 3,15). Otec Jozefa Leščinského svojmu synovi umožnil veľa času na čítanie a Jozef intuitívne pochopil, že svorníkom celej múdrosti literatúry je Písmo sväté. Stal sa neskôr aj jeho pomazaným hlásateľom a erudovaným bádateľom, ktorý dokázal spojiť sťaby do hypostatickej únie kabinetné vedomosti s podstatou Slova, ktoré je živé a účinné a dokáže preniknúť tam, kde sa špik oddeľuje od kostí.

Jozef sa objavil na verejnej scéne po rímskych štúdiách, na ktoré ho vyslal biskup Eduard Kojnok v čase, keď eufória po „nežnej revolúcii“ aj v cirkevnej oblasti pomaly vyprchávala. Bol asi prvým akademikom po páde socializmu, ktorý sa na Slovensko vrátil s teologickým diplomom z prestížnej Gregoriánskej univerzity. Začal prednášať aj v obnovenom kňazskom seminári a teologickom inštitúte v Spišskej Kapitule. Viacerí sme vnímali, že prišiel v hodine dvanástej, keď do nasledujúceho akademického roka sme vstupovali v letargii a apatii po zmarených nádejach na humanizáciu formácie bohoslovcov. V skostnatenom prostredí devocionálnej zbožnosti a autoritárstva, popretkávaných neraz primitivizmom, v priestoroch, kde sa to hemžilo čiernou farbou sutany, sa objavil nie vysoký mladý pán s okrúhlou prirodzene milou tvárou. Nebol livrejovaný, ale decentne ustrojený v kravate a na jeho saku bola typická hodvábna šatka, ktorá sa stala jeho charakteristickým doplnkom. Bol to rozruch v seminárskej mase. Keď Jozef už bol známy po celom Slovensku a poskytoval veľa rozhovorov, nezabudol sa vyjadriť aj k tejto záležitosti v klerikalizmom poznačenej mentalite. Zdôrazňoval, že za kňazskou rovnošatou, starostlivo upraveným zovňajškom sa neraz skrývajú zhnité skutky a spôsoby. Preto vystúpil z radu uniformity, farizejská mentalita mu bola odporná. Akoby prorocky naznačil to, čo bude traumatizovať Cirkev v novom tisícročí: za maskou posvätného úradu, jemných šiat a naškrobených postojov, vyžadujúcich povinnú úctu, sa môže skrývať mravná hniloba, o ktorej píše apoštol Pavol: „Lebo to, čo oni potajomky robia, je hanba aj hovoriť“ (Ef 5,12).

Jeho prednášky boli iné, na aké sme boli zvyknutí: nečítal skriptá, ale prednášal, vysvetľoval, diskutoval v kontexte dejín a reality života a tieto boli okorenené inteligentným humorom. Nový zákon a grécka exegéza nás dostali do obrazu podobne ako Ježiš, keď hovoril v podobenstvách, hoci veľa bolo pre nás nového a neraz aj čudného. Evanjelium neboli len slová o Ježišovi, ale o tom, že učeníci hovoria v Jeho autorite. Jozef takmer na každej hodine nám „vtĺkal“ do mysle, že Evanjeliá boli napísané v Cirkvi a pre cirkev. Pamätám sa, keď hovoril o farizejoch, zákonníkoch a náboženskom establishmente, opýtal sa: „Myslíte si, že Ježišova kritika bola len voči historickým náboženským vodcom? Veď v čase redakcie Evanjelií už oni nežili...“

V jeho biblickom dynamizme išlo o nové uchopenie zmyslu posolstva. A tak Boh nie je Aristotelom a scholastikou poňatý nehybný hýbateľ: nekonečne dokonalý, nekonečne vzdialený a vznešený a teda v konečnom dôsledku nekonečne zbytočný. Leščinského poňatie Boha a jeho všemohúcnosti znamená predovšetkým všemohúcnosť Hospodina v láske a vernosti svojej zmluve a záväzkom, ktoré ukázal v dejinách spásy a znovu ponúka každému jednotlivému ľudskému príbehu: nezanechám ťa, ani neopustím (Hebr 13,5). Preto Boh môže byť v pohybe, môže trpieť kvôli človeku. Nie je to však utrpenie z nedostatku, ale z lásky (Oz 11,8n). V tomto poňatí na nás nehľadí tvár „Boha neschopného trpieť“, ako ho predstavuje antická filozofia, ale tvár Trojjediného Boha, ktorého hlásal Ježiš Kristus. Božie utrpenie nad odmietnutím zmluvy nachádza plný ľudský výraz v obeti ukrižovaného Ježiša Krista, je to vtelené zľutovanie, ktoré znáša svoju bolesť silou Ducha Svätého. Tento hermeneutický dynamizmus je naznačený už encyklike Dives in misericordia Jána Pavla II. z roku 1980. Zaiste, na niektoré témy, ktoré nastolil profesor Leščinský, ešte príde čas, ako to povedal biskup Stolárik.

Ak bolo spomenuté, že Leščinský dokázal osloviť a motivovať, tak to neplatí len pre verejné auditórium, pre masy, ale v rovnakej miere pre osobné stretnutia. V čase, keď viedol periodikum pre kresťanskú kultúru – Verbum, založené Ladislavom Hanusom ako protiváhu zľudovenému kresťanstvu Spolku sv. Vojtecha a ich Katolíckych novín, dal priestor aj mne, začínajúcemu autorovi. Ocenil, že som uchopil vážne témy existenciálneho personalizmu: „Vo všetkom zreteľne cítiť, ako je otrasená predstava o človeku, ako sa rozkladá ľudská osobnosť utváraná kresťanstvom, pričom práve utváranie osobnosti bolo poslaním európskej kultúry“ (Nikolaj Berďajev: Zmysel histórie).

Snažil sa, aby jeho pozemský čas nebol prázdny ani pre neho samého, ale ani pre jeho priateľov, študentov, vedu a kultúru, spoločnosť a Cirkev na Slovensku. V roku 2008 poskytol Jozef Leščinský rozhovor pre rožňavské internetové noviny, bol totiž kňazom rožňavskej diecézy. Po rozhovore zanechal krátke video posolstvo. Počas priania požehnaných Veľkonočných sviatkov dal dôraz na dobro a vzťahy a dodal: „Život uteká – ako vidíte – nám všetkým, ale to nevadí, a tí čo majú nádej v človeka a Boha, tak tým je všetko mladšie a pekné. Prajem Vám takýto pohľad na život, na život s úsmevom, na jarné zobúdzanie, ktoré by sme mali mať v srdci.“

K svojej ozajstnej Veľkej noci – prechodu cez bránu vykúpenej smrti sa dopracovával s približne trojročnou krížovou cestou: amputáciou nohy a postupnou stratou zraku. Božská dialektika Evanjelia sa uplatnila na ňom aj pri jeho odvekej srdcovej téme – farizeji: „Sme azda aj my slepí?! Ježiš im odpovedal: "Keby ste boli slepí, nemali by ste hriech. Vy však hovoríte: "Vidíme." A tak váš hriech ostáva“ (Jn 9,40-41).

Tí, ktorí by chceli vidieť jeho život v takpovediac lineárnom úspechu, sa musia zamyslieť. Keď mi raz hovoril o mystickom rozmere participovaní na jedinom kňazstve Krista veľkňaza, tak uvedené obdobie bolo skutočným tajomstvom včleňovania do utrpenia „Ebed Jahve – služobníka Pána“, ktoré bolo niečím interpersonálnym a ľudsky neuchopiteľným: „Kde som ja, tam bude aj môj služobník“ (Jn 12,26). Naozaj, nám nie je dané reformovať nespravodlivosť Božej prozreteľnosti. My sme to zvonku mohli vnímať ako „profesúru utrpenia“.

Nechal sa zviesť Pôvodcom Slova a v onej charizme ponúkal mnohým toto vzrušujúce dobrodružstvo Svätého Boha s hriešnym človekom. V tom je tajomstvo filozofie nerovnosti: „Pane, päť talentov si mi odovzdal a hľa, ďalších päť som získal“ (Mt 25,20). Jeho blízky spolupracovník, teológ Róbert Sarka po pohrebe s pohnutím zvolal: „Leščinský zrejme viacej ovplyvnil kresťanský život a kultúru na Slovensku ako Ladislav Hanus.“ Čaká nás úloha postupne zmapovať jeho multivektorový prínos a rozvíjať jeho kultúrnosť.

PETER GREČO

K storočnici básnika Karola Strmeňa

(Pokračovanie z 3. strany)

Azda najznámejšou Strmeňovou exilovou knihou básní sa stalo Znamenie ryby (1969), ktorá predstavovala jeden z literárnych vrcholov slovenskej emigrantskej spisby. „Pri jej hodnotení našli teoretici najviac spoločných znakov a väzieb s domácou básnickou produkciou (napríklad zreteľné umelecko-estetické analógie s tvorbou V. Beniaka, M. Rúfusa či dokonca J. Stacha). Jemná hra so slovom vyústila do príťažlivej metafory, ktorou Strmeň interpretuje vlastné vnímanie vecí okolo nás a v nás. Detailné skúmanie bežných predmetov a javov reálneho života postupne prechádza do polohy filozoficko-náboženských meditácií o principiálnych ľudských hodnotách“ (Cabadaj, 2002, s. 71).

V roku 1971 prispel Karol Strmeň 10 básňami (cyklus s názvom Tam, kde má duša rodný kraj) spoločne s úvodnou Epištolou umelcovido spoločnej exilovej zbierky s názvom Odkaz, venovanej k šesťdesiatke slovenského maliara, grafika a sochára Jozefa G. Cincíka. Okrem Strmeňa boli autormi veršov i ďalší americkí exulanti Rudolf Dilong, Ján Okáľ a Mikuláš Šprinc. A práve Strmeň vyslovil za všetkých umelcov, pre ktorých bola duchovnosť princípom tvorby, v úvodnej Epištole tézu o svetle a slove, ktoré je cestou k obrazu, „k pravde až takej večne mohúcnej, že užasneme, ako sme ju mohli na ceste, čo sa cieľa zriekala, vytušiť, prijať, vzdať sa za ňu ohňa, zeme a sĺz a v hrôze dýchať v nej odveký éter. Koreň zápasí, strom kvitne, koreň tvrdo zápasí a pretrvá, čo kvet mal za nás raz a navždy povedať“ (Dilong – Okáľ – Strmeň – Šprinc, 1971, s. 10). Strmeňove básne v mnohom nasvedčujú, že hoci sa ako exulanti zachránili pred nekompromisným súdom komunistickej vládnej moci, zostali však navždy osamelými básnikmi v ďalekom svete, ktorým je často „od sĺz do spevu“, pričom májový „večer perlisto sa zubí / a vábi puky k úsmevu. // Ostala pravda v nedopitom víne / (sláva sa do nás nestarie) / a ostali sme sami na plošine, / kde umývame poháre“ (Dilong – Okáľ – Strmeň – Šprinc, 1971, s. 100).

Posledná zbierka Karola Strmeňa s názvom Preblahoslavená vyšla v roku 1977 a nadväzovala na výrazný mariánsky kult, ktorý bol zastúpený v tvorbe všetkých autorov, a to nielen slovenskej, ale i európskej katolíckej moderny. Ako skonštatoval Július Pašteka, táto „zbierka je Strmeňovou mariánskou veľpiesňou. V Preblahoslavenej zachytil život Panny Márie vo všetkých fázach, jej zjav vo všetkých podobách, vyjadril k nej všetku úctu a vďaku ako k ochrankyni, pomocnici, orodovnici“ (Pašteka, 2002, s. 519).

Hlavným dôvodom, prečo nebol Strmeň v exile tak produktívnym básnikom ako Mikuláš Šprinc či Rudolf Dilong bolo to, že permanentne prekladal diela svetovej literatúry, čím výrazne napomohol formovať európske i svetové myslenie svojich čitateľov. „Jedným z najvýznamnejších a najobsiahlejších diel Strmeňových prekladov je nepochybne dvojzväzková antológia Návštevy, ktorú vydal Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda v Ríme v roku 1972. Obsahuje 226 preložených textov vari zo všetkých svetových jazykov vrátane hebrejčiny, čínštiny a japončiny. Stretávame v nej vrcholné zjavy – teda básnikov svetovej poézie od kráľa Dávida, cez antických autorov, starú východnú poéziu, renesanciu, stredovek až po modernú poéziu prvej polovice 20. storočia“(Frátrik, 1994, s. 121). Z množstva ďalších Strmeňových prekladov možno uviesť „rozsiahly výber z Petrarcovho Spevníka pod názvom Vavrín (1974), Eliotovu Vraždu v katedrále (1979), Claudelovu Kantátu pre tri hlasy (1986), Jammesove Čistiny v nebi (1999)“ (Cabadaj, 2002, s. 73). Napokon prekladom Mauriacovej knihy V čo verím (1978) Strmeň skutočne potvrdil to, čo spomenul v rozhovore z roku 1992, že ako veriaci kresťan píše a prekladá to, v čom sa jasne zračí Ježiš Kristus, ktorého považuje za srdce svojho života. Dielo, ktoré má v origináli názov Ce que je crois (1962), napísal François Mauriac ako 77-ročný, teda na sklonku svojho života, a bolo reakciou na otázku Franka Sheeda, rozposlanú viacerým spisovateľom, ktorá znela: Prečo ste ostali katolíkmi? Ako uvádza Karol Strmeň v úvode do prekladu, bola to otázka nevyčerpateľná. „Treba odpovedať zvnútra, zo skúsenosti, ktorá má zhrnúť celý život; analyzovať vlastné kroky na ceste, nad ktorou ležala tma osudu a ľudskej nedokonalosti; hľadať, ako nás Boh viedol k sebe na chodníkoch, ktorým sme od neho utiekli. Tejto ťažkej, svojím spôsobom aj nepríjemnej úlohy sa Mauriac zmocnil jedinečne. Či píše o sebe, či o iných, či sa to týka osobných problémov alebo otázok Cirkvi a spoločnosti, jeho svedectvo vyznieva ako dôkaz ustavičnej aktuálnosti a sviežosti evanjelia. Akoby hovoril: Takto som prežíval svoju vieru, vy ju žite lepšie. Žijeme na tej istej spoločnej zemi, kde nás podľa Rimbauda obstali zbory plačúcich anjelov a kde v ľudských osudoch pokračuje dielo vykúpenia tiel a duší. Prečo ostal Mauriac katolíkom? Nepriamo, ale dôrazne odpovedá nám v poslednej kapitole «Modlitba za vieru». Lebo sa modlil. Lebo viera bez modlitby umrie spolu s láskou. Lebo «veriť znamená milovať»“ (Strmeň In Mauriac, 1978, s. 15).

Výber z tvorby Karola Strmeňa zostavil v roku 1991 Teodor Križka pod názvom Sfinga spieva pri jasličkách. Strmeňova poézia, preniknutá harmóniou citu a rozumu, kresťanstva a vlastenectva, vyznačujúca sa vo výslednom básnickom tvare kontrastným metaforickým videním, upútala, podľa Jozefa Melichera, už samotným názvom výberu, pretože „Sfinga, symbol mlčania a nehybnosti, veľkosti a opustenosti sa v rozpore so svojou bytostnou prapodstatou rozospievala pri jasličkách, symbole príchodu Božieho Dieťaťa – Spasiteľa, symbolu krehkosti a bezbrannosti. V druhom významovom pláne môžeme mlčiacu sfingu chápať ako veľkú metaforu na zamlčovaného autora, na stagnujúci biely priestor v dejinách slovenskej literatúry“ (Melicher, 1995, s. 112). Napokon zásluhou bratislavského vydavateľstva Petrus vyšlo prakticky celé Strmeňove básnické či prekladateľské dielo.

Z uvedených informácií o živote a tvorbe Karola Strmeňa možno teda vyvodiť záverečné stanovisko i za pomoci konštatovania Imricha Kružliaka, ktorý považoval tvorbu troch slovenských básnikov Valentína Beniaka, Karola Strmeňa a Milana Rúfusa, stavajúc ich do jednej línie, za tri veľké stĺpy slovenskej modernej lyriky, ktorá je integrálnou súčasťou slovenskej národnej duše. „Gene-račne i osudovo rozpoltená, ideovo však pravdivá v sile zvestovanej ľudskosti. To je poézia, ktorá ohrieva náš slovenský svet. Doma i za hranicami“ (Kružliak In Cabadaj, 2002, s. 72).

JÁN GALLIK

LITERATÚRA

1. CABADAJ, P. Slovenský literárny exil 1939 – 1990.Martin: Matica slovenská, 2002. 204 s. ISBN 80-7090-647-2.

2. DILONG, R. – OKÁĽ, J. – STRMEŇ, K. – ŠPRINC, M. Odkaz.KANADA: Dobrá kniha, 1971. 151 s.

3. FRÁTRIK, J. Slovenská katolícka moderna v premenách času. Žilina: Zrno, 1994. 143 s. ISBN 80-967178-9-8.

4. HAMADA, M. Poézia slovenskej katolíckej moderny. Bratislava: Kalligram a Ústav slovenskej literatúry SAV, 2008. 668 s. ISBN 978-80-8101-125-2. s. 604 – 630.

5. MAURIAC, F. V čo verím. Preložil Karol Strmeň. Kanada: Dobrá kniha, 1978. 111 s. ISBN O-920150-16-0.

6. MELICHER, J. Zamlčovaná literatúra. Nitra: VŠPg, 1995. 188 s. ISBN 80-8050-053-3.

7. PAŠTEKA, J. Tvár a tvorba slovenskej katolíckej moderny. Bratislava: LÚČ, 2002. 565 s. ISBN 80-7114-370-7.

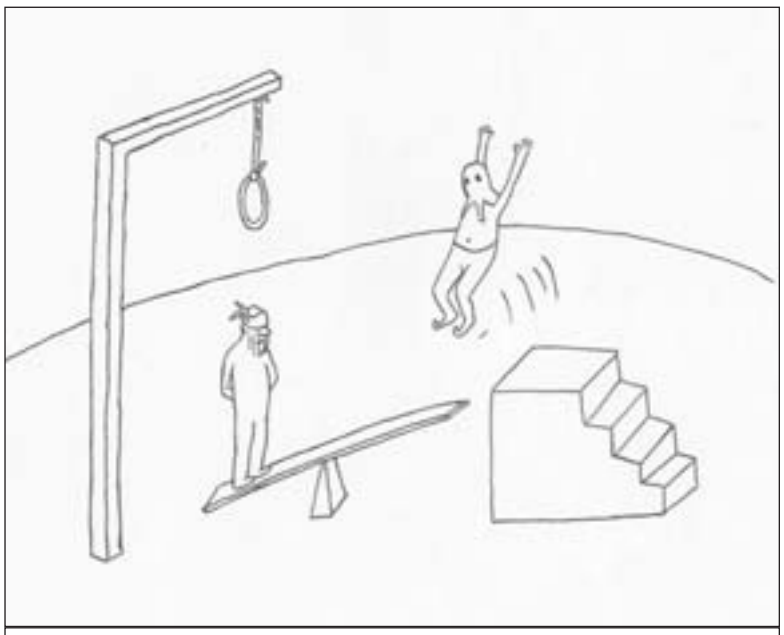

Zo skicára Andreja Mišanka

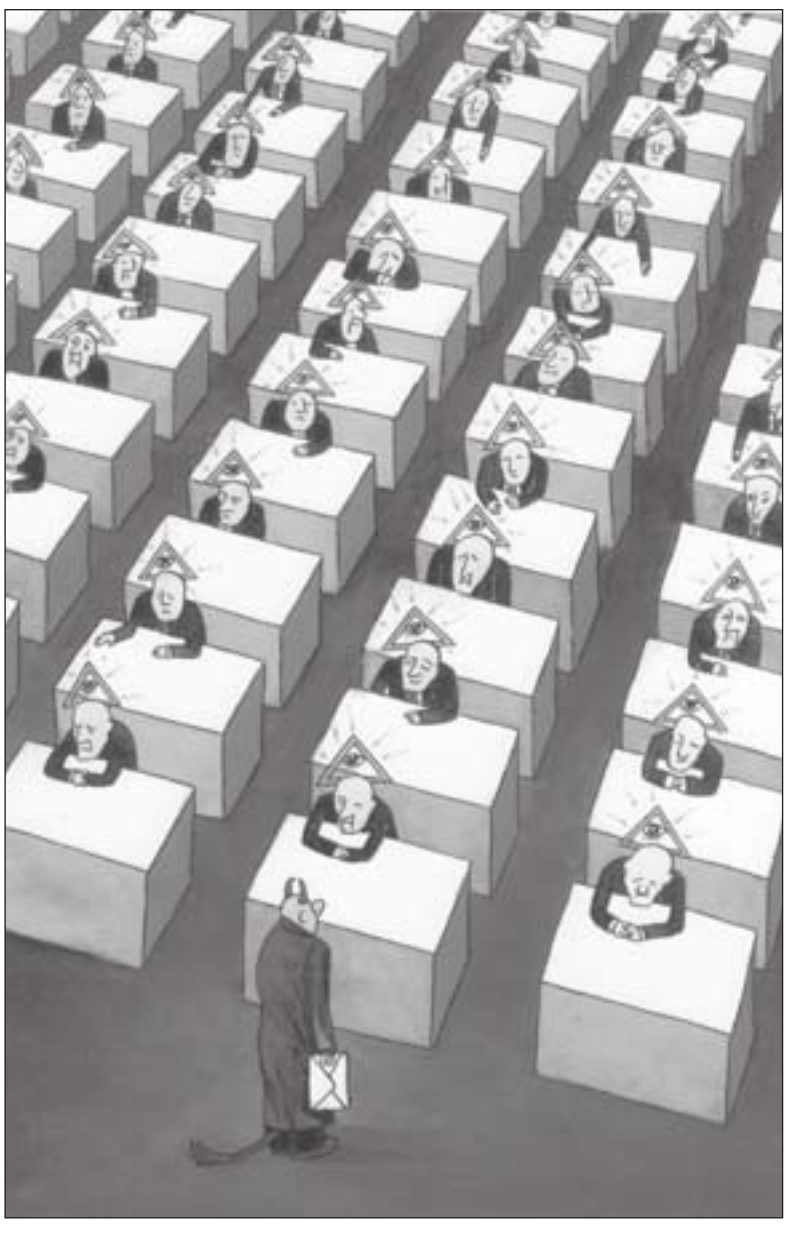

Živé múzeum slovenskej a slovanskej identity vo Vyšnom Slavkove

Filozof Nikolaj Berďajev vo filozofickej autobiografii Sebapoznanie, prečítanej celým kultúrnym zahraničím a neskoršie aj „podsovietskym“ Ruskom“, sa vyznáva zo svojho vzťahu k svojej vlasti, z ktorej ho komunisti vyhostili po revolúcii. V tomto diele uvádza, že zmeny a zlepšenia môžu vzísť iba z vnútorných procesov v ruskom ľude. Táto zásada je kľúčová pre každý národ slovanskej rodiny.

Tieto vnútorné, teda duchovné, procesy v ľude pochopil aj farár malej a na prvý pohľad zapadnutej dedinky Vyšný Slavkov, Donát Čarnogurský. Obec je situovaná pod Smrekovicou, najvyšším vrchom pohoria Branisko a svojím výdatným životodarným prameňom pitnej vody zásobuje okresy Sabinov a Prešov.

V čom je originalita „posledného panslavistického farára“ pri uplatňovaní tejto Berďajevovej zásady? V tom, že si uvedomuje na troskách multikulturalizmu a liberálneho kozmopolitizmu potrebu vrátiť sa ku živým koreňom národa. Toto aj uskutočňuje prístupným, zrozumiteľným a invenčným spôsobom v troch okruhoch: farský pozemok – gazdovstvo, múzeum – drevenica so stodolou a sakrálny priestor – kostol. Ich vzájomné prepojenie odkazuje k ontologickým a organickým základom života človeka a pospolitosti, ktorej svorníkom je národ.

FARSKÝ POZEMOK – GAZDOVSTVO

Vstup na farský pozemok neujde pozornosti nikomu, kto prechádza obcou, pretože okoloidúceho turistu či návštevníka víta mohutná brána na spôsob gazdovskej brány. Hoci je z dreva, pripomína svojou výzdobou a blízkym okolím skôr víťazný oblúk, pretože odkazuje k prameňom života slovenského národa. Pred pravým pilierom stojí drevená ľudová socha Sedembolestnej Panny Márie, našej patrónky. Sedem mečov zabodnutých v jej hrudi odkazuje k nespočítateľným trápeniam bezmenného slovenského človeka i nášho národa, o ktorých sa nedočítame v oficiálnych učebniciach dejepisu a neraz ani v kronikách. Vedeli by sme premeniť na drobné to, čo sa v liturgii na jej sviatok 15. septembra modlíme: „Veď ona vždy preukazovala nášmu ľudu útechu v utrpeniach a pomoc v nebezpečenstvách. Ani teraz neprestáva orodovať za nás a s materinskou láskou sa stará o bratov a sestry svojho Syna.“ Pred druhým pilierom je socha Veľkomoravského kniežaťa Rastislava, ktorý rozpoznal znamenie časov a od byzantského cisára Michala III. vyžiadal na epochálnu misiu sv. solúnskych bratov Konštantína – Cyrila a Metoda. Táto misia významom prekročila rámec nášho národa. Rastislav v posolstve píše: „Učiteľa nemám takého, ktorý by nám v zrozumiteľnom jazyku pravú vieru kresťanskú hlásal. To pošli nám biskupa a učiteľa takého. Lebo od Vás vždy dobrý zákon vychádza.“ Na bráne je vyobrazená aj včela, ktorá je prasymbolom Slovanov. Z vnútornej strany brány nás osloví panel napísaný v hlaholike a slovenčine – slávny Proglas – úvod k prekladu Evanjelií od sv. Konštantína, ktorý je po obsahovej a formálnej stránke skvostom európskej lyriky. Koľkí z nás vedia naspamäť aspoň úryvok z jeho 110-tich veršov? Vnímavý návštevník, ktorý vstupuje a hlavne opúšťa pozemok, sa pri Proglase určite zastaví a odchádza s jeho imperatívom: „A preto čujte, čujte toto, Slovieni: dar tento drahý vám Boh z lásky daroval“. Zaznieva cez stáročia aj pre nás, ktorí počúvame a neraz nepočujeme hlas Slova, lebo svetské starosti, plytkosť mysle a nestálosť srdca nedovolí jeho vteleniu a rastu. Ako zdôrazňuje Donát Čarnogurský, brána bola prvým artefaktom, ktorý postavil po svojom príchode do farnosti. Tým odkazuje na živú realitu Krista, ktorý o sebe prehlásil: „Ja som brána. Kto vojde cezo mňa, bude spasený; bude vchádzať i vychádzať a nájde pastvu“ (Jn 10,9).

Za bránou nás zaujme impozantný reliéf sv. Konštantína – Cyrila a Metoda. Pred Solúnskymi bratmi je z kameňa zhotovený pôdorys kresťanskej akadémie z Devína – sídla Rastislava, kde podľa najnovších výskumov privítal byzantskú misiu. Vedľa reliéfu je situovaný kovový kľúč v podobe dvojkríža, ktorým sa otvárajú duchovné dejiny. Zaujímavé je, že informačný materiál pôvodného pôdorysu akadémie na Devíne, zrealizovanej podľa byzantského vzoru, len skromne hovorí o význame tejto inštitúcie a ešte skromnejšie o príchode vierozvestov...

Farský dvor je v podstate kultivované gazdovstvo s koňom, ovcami, húskami a s viacerými atrakciami na spôsob interaktívneho skanzenu, ktoré určite vzbudia pozornosť: dom baby Jagy na stračej nôžke, figúry Maťka a Kubka, či vartáša. Koliba slúži v sezóne na uskladňovanie postrojov pre koňa a v zime je z nej Betlehem. Až do vynúteného umlčania bohoslužobného života tzv. pandemickými opatreniami sa pri tejto kolibe po polnočnej omši, na ktorú prichádzali pútnici z okolitých obcí, hlavne zo Šindliara a Lipoviec, zišli ľudia a vytvorili živý Betlehem.

Donát Čarnogurský podľa vzoru národných buditeľov aj praktickou činnosťou, ktorou je gazdovanie, ukazuje na prepojenie fyzickej práce kultivovaním pôdy s duchovnou a osvetovou činnosťou. Priemyselná éra postupne človeka odtrhla od pôdy a boľševici v Rusku násilníckym rozvratným spôsobom v tom pokračovali. Proces informačnej revolúcie, uzatvorenie osoby do virtuálnej reality „microsoftových produktov“, zdá sa, dokončil túto skazu deštrukcie človeka. Preto aktivity slavkovského farára sú príkladom učenia sa vzťahu a vernosti k pôde, k zemi, z ktorej bol človek Stvoriteľovým úkonom lásky vzatý. Jeho aktivity ukazujú na nutnosť ustanoviť hierarchiu hodnôt a poriadok bytia. Takto sú pro-tiváhou k ekoradikálnym ideológiám a hnutiam, z ktorých sa vytvorilo nové „ekonáboženstvo“ naberajúce na politickej sile. Vo viacerých publikovaných rozhovoroch, ale aj pri osobnom stretnutí hovorí, že toto netradičné gazdovstvo je živá katechéza. Sama realita nenásilne ľudí učí, čo je podstatné. Každý tu môže cítiť človečinu vychádzajúcu z Bohoľudskej reality, že Syn Boží sa stal človekom, vyučil sa remeslu, pracoval a hlásal prichádzajúce Božie kráľovstvo a v jeho šľapajach apoštoli. Sv. Pavol zdôrazňoval, že napriek svojmu vzdelaniu, fyzicky pracoval, aby nebol nikomu na príťaž. Nenastavuje zrkadlo mnohým duchovným, ktorí sa nechávajú veriacimi hojne vydržiavať?

V kontexte legitímnej cirkevnej a národnej tradície, že vodca ľudu by mal byť vyučený v remesle a dokázať sa uživiť svojou prácou, pán farár tvorivo rozvíja aj svoje pôvodné zručnosti strojného zámočníka. Dokladom toho sú rôzne technické pamiatky, akou je zrekonštruovaná Škoda Tudor, potom koč typu Viktória, ktorý zapriaha pri slávnostných podujatiach v obci, či Velorex „hadraplán“ spropagovaný v chýrnej komédii „Vrchní, prchni!“. Najväčšou atrakciou hlavne pre mužskú populáciu je zaiste vojenská sajdka Dneper. Donát Čarnogurský spolupracuje s klubom vojenskej histórie a na Deň víťazstva 9. mája s nimi organizuje svojskú vojenskú prehliadku.

Aby sme odľahčili politické dusno, tak všade na dvore vidíme rôzne vtipné didaktické a katechetické slogany, ktoré aj pri krátkom zamyslení môžu znamenať vážne konsekvencie pre naše osobné príbehy. Invencia sa týmto spája s udržiavaním dejinnej pamäti a nenásilnou výchovou pre poznanie hodnôt Slovanstva.

MÚZEUM – DREVENICA A STODOLA

Zriadenie múzea je príkladom kooperácie farnosti a obce pri zachovávaní miestnych a regionálnych tradícií. Pôvodnú dvojizbovú dreveničku zo začiatku XX. storočia, ktorá bola v stave pred asanáciou, rekonštruovali šesť sezón. Remeselníci a pracovití ľudia dedinskej pospolitosti doň vložili nielen prácu, ale aj svoje srdce, takže z odborného pohľadu môžeme povedať, že drevenica je zameraná na insitné umenie. Zaujalo ma v nej nielen organické prepojenie ľudového a náboženského fenoménu, ale aj historické fotky zo spoločenského života Vyšného Slavkova. Toto múzeum môže každý dotvárať svojím umením a artefaktmi.

Za drevenicou je stodola, ktorá je pokračovaním múzea. Aj tu môžeme vidieť pedagogickú a katechetickú tvorivosť pána farára, ktorú umocňuje jeho zmysel pre vynaliezavosť a humor. Okolie stodoly dotvárajú napríklad „veselé úle“ a nadživotná socha zbojníka. Neprehliadnuteľným náučným prvkom sú informačné panely, podobné tým, ktoré poznáme napríklad zo Slovenskej národnej knižnice – Literárneho múzea v Martine. Panely sú venované histórii Slovanov a Slovákov, zvlášť Veľkomoravskej ríše. Dnes, v čase systematického odnárodňovania, falšovania dejín, mazania kolektívnej pamäte a neraz aj straty posledných zvyškov národnej cti, keď vlastná vláda vedie psychologickú vojnu proti svojmu ľudu, nám dobre padne štúdium mapy historického územia Veľkej Moravy od prof. Jána Stanislava. V čase sofistikovanej národnej poroby a epigónstva je to povzbudenie. Podrobné štúdium panelov môže trvať niekoľko desiatok minút a k tomu pripočítajme aj komentáre tvorcu múzea, takže sa tu nejedná o nejakú povrchne zhliadnuteľnú atrakciu. Iste, kým dospelí sa venujú informatívnemu čítaniu a výkladu, deti tu majú primerane svojmu veku veľa malieb a predmetov, ktoré im zaberú pozornosť a hlavne si odnesú domov veľa zážitkov. Znovu sa tu prejavuje princíp živej katechézy. Donát Čarnogurský sa tu zrejme inšpiroval stredovekým katechetickým umením Biblia pauperum – Biblia chudobných, teda základné pravdy viery a mravov sú v podobe obrazových príbehov umiestnené ako fresky obvykle na severnej stene kostola. Región Spiša je na nich bohatý.

Značný vertikálny priestor stodoly je rozdelený tak, že z horného poschodia je miestnosť na spôsob kaplnky. Jej prirodzené osvetlenie a hlavne zariadenie na spôsob prieniku byzantského a tridentského latinského liturgického štýlu umne poukazuje na význam Slovákov, ktorí sú priesečníkom východnej a západnej originálnej kultúry, a preto v Európe máme svoje autentické poslanie. Toto nám viackrát prízvukoval prvý pápež slovanského pôvodu Ján Pavol II. Zdá sa, že ešte nenadišiel čas ani spôsob túto víziu vteliť, pretože národ ešte vyzrel, no úsilie hľadať zdroje našej identity a sebaúcty na spôsob Donáta Čarnogurského je inšpiratívne. Odkazuje nás to k prorockej téze Berďajeva, že obnova ľudu a národa môže vzísť iba z jeho vnútorných procesov. Ktoré sú zdroje vnútorných procesov v

slovenskom ľude? Tvorca múzea na prezentáciu duchovných procesov v národe používa tradičnú metaforu stromu. „Strom je zakorenený hlboko v zemi, jeho koruna sa však dvíha vysoko k oblakom. Symbolizuje spojenie Neba a Zeme“ (Marián Benka). Na spôsob reliéfu máme oproti vchodu v stodole umiestnený „strom národa“. Na konároch „stromu národa“ sú tieto tabuľky: dedičstvo otcov, významné osobnosti, významné udalosti, starobylé písomnosti, pozoruhodné pamiatky, archeologické nálezy, historické lokality, pútnické miesta, prírodné unikáty. Koreňom je pravá a životodarná viera, ktorú nám odovzdali a vyučili v nej sv. Solúnski bratia. Koľkokrát z úst polovzdelaných politikov a povrchných duchovných pastierov naprázdno zaznievajú frázy bez obsahu o dedičstve otcov? Vo vlasteneckom pochode Proščanje Slovjanki – Lúčenie Slovaniek, ktorá sa stala aj hymnou admirála Kolčaka a Bielych v jej pôvodnom refréne z roku 1912 sa spieva: „Vstaň za vieru, ruská zem, sme dlžní vyplniť závety otcov.“ Neplatí tento imperatív aj na náš národ?

SAKRÁLNY PRIESTOR – KOSTOL

Nad obcou za farským pozemkom je situovaný kostol. Hoci je postavený v pseudogotickom slohu z roku 1884, jeho mnohé konštrukčné kamenné prvky, ako sú ostenia, dverové portály a rebrá klenieb pochádzajú z pôvodného chrámu stojaceho kedysi v údolí dediny. Početné záplavy primäli veriacich postaviť nový kostol na vrchu.

Chrám zasvätený sv. Michalovi archanjelovi je zrekonštruovaný a vznešene jednoduchý. Krížová klenba svätyne je vyplnená modrou farbou s hviezdami. Je to častý motív stredovekej výzdoby, ktorý má človeka upriamiť na majestátnosť Stvoriteľa: „Keď hľadím na nebesia, dielo Tvojich rúk, na mesiac a na hviezdy, ktoré si stvoril“ (Ž 8,4). Zároveň je to aj mariánsky motív, pretože obloha predstavuje plášť Božej Matky – jej lásku a ochranu veriacich: „Raduj sa, ochranný plášť sveta širší ako obloha!“ (Akatist k presvätej Bohorodičke, Ikos 6). Ona je „Matka Hviezdy, ktorá nehasne.“ (Akatist, Ikos 5).

Motív životodarného stromu je prítomný aj vo výzdobe svätyne. Od portálu vchodu do sakristie až po štít klenby je namaľovaná freska stromu slovenských svätých. Cez jeho korene je nápis v podobe stuhy „Koreň múdrosti nikdy neodumrie.“ Týmto koreňom je misia sv. Konštantína a Metoda, v ktorej pokračovali jeho svätí žiaci. Podľa spisu sv. Teofila Orchidského sú to: Gorazd, Kliment, Naum, Sávu a Angelár. Preto vedľa koreňa je umiestnený obraz Svätých sedmopočetníkov – súhrne označenie Solúnskych bratov a jeho najvýznamnejších učeníkov. Násilné zmarenie cyrilometodskej misie franským duchovenstvom náš národ usmernil na trajektóriu submisivity a neraz aj epigónstva. Vyhnanie intelektuálneho a mravného výkvetu a varovanie sv. Metoda sa naplnilo: za vyše tisíc rokov sme mali ťažkosti vybudovať kontinuálnosť národnej elity tak, ako to dokázali ostatní Slovania. Budeme to vedieť prekonať? Zároveň majme na zreteli germánskeho ducha „boha“ Wotana, na ktorého upozornil Carl G. Jung, ktorý v celých dejinách ukazuje svoje stopy násilia a ohňa i vedomia nadradenosti germánskej kolektívnej duše voči iným slovanským národom. V posledných dvoch storočiach sa prejavuje hlavne cez ničivé ideológie marxizmu, kultúrneho marxizmu, freudizmu, nietzscheovského prístupu k životu. Toto znamenie odporu voči Bohu a jeho obrazu – človeka, reprezentuje priemyselné likvidovanie človeka nacizmom.

Vráťme sa ku freske stromu – lipe. V jeho mohutnej korune, v strede so štátnym znakom, je dosť miesta na slovenských svätých: Bystrík, Andrej – Svorad a jeho žiak Benedikt. Potešujúce je vidieť mená našich nových hrdinov, blahoslavených: Titus Zeman, Zdenka Schelingová, Peter Pavol Gojdič, Vasiľ Hopko a Metod Trčka. Ich príbehy, ako aj ďalších bezmenných svedkov viery, hlavne v krutých päťdesiatych rokov, dávajú nádej na vyplnenie toľkokrát uskutočneného proroctva Tertuliána: „Krv mučeníkov je semeno nových kresťanov“. Potrebujeme mať pre svoje životné situácie vzory v kritických situáciách, kde sa neraz lámu charaktery, ba životy. Všemocný „kult“ kreatúr zábavného priemyslu, tzv. celebrity nie je skutočná realita, pretože tu dochádza k osudovej zámene cností s nerestami, ako to vystihol Patrick Buchanan: „Staré hriechy sa stali cnosťami a staré cnosti sa stali hriechmi.“

Nad korunou stromu je nápis „Slavimo slavno Sloveni – Slávme slávne Slovania.“ Ide o skladbu pre mužský zbor a organ Franza Liszta podľa diela dubrovníckeho básnika Meda Pucića, skomponovaná k miléniovým oslavám príchodu slovanských apoštolov svätého Cyrila a sv. Metoda na Slovensko. Oslavy sa konali v Ríme v júli 1863, organizované pápežom Piom IX., na ktorých bol prítomný aj sám skladateľ.

Mnohé z toho, čo sme mohli vidieť a počuť počas výkladu, dotvára aj epilóg v kancelárii farského úradu, ktorá pripomína sieň národnej cti. Donát Čarnogurský erudovane a pútavo prezentuje naše dejiny a to aj verejnosti málo známe fakty napríklad o osude žiakov sv. Cyrila a Metóda, o ich úcte mimo naše hranice. Tak prispieva svojim vkladom aj k vyvracaniu mnohých klamstiev a zavádzaní, ktorými sme vystavení v liberálno-kozmopolitickom podaní masírovanej „verejnej mienky“, ale žiaľ aj v školách.

INŠPIRÁCIE A VÝZVY

Prázdno v srdci moderného a postmoderného človeka, po Nietzschem ohlásení „smrti Boha“ zapĺňajú kruté ideológie. „Zoologický nacionalizmus“ (Vladimír Solovjov) a revolúčny socializmus striedajú zdanlivo pokojnejšie ideológie popierajúce personálnu, kultúrnu, náboženskú a národnú identitu. Berďajev ich však demaskoval v ich zárodkoch už po prvej svetovej vojne: „Dokázali ste zviesť mnohých, pritiahli ste si srdcia pod maskou dobra. Toto prevracanie hodnôt, tento podvod a klam, začali ešte pred vznikom socialistického internacionalizmu vo vašom humanistickom pacifizme, liberálnom kozmopolitizme a slobodomurárstve.“

Malé a podrobené národy si veselo vymazávajú svoju individuálnu a kolektívnu pamäť. Pomocou agendy silne etablovaného mimovládneho sektora sa dostávame do štádia, že cudzie prijímame a svoje odmietame. Ak filozof vznáša obvinenie, že noví ľavičiari chcú svojím revolučným demokratickým rozumkovaním umlčať hlas predošlých generácií a zahubiť cítenie minulosti, tak nestačí iba vedieť o tejto stratégii, ale ju nutné ju ľudom odrývať ako zlo a hlavne vytvárať záchrannú protiváhu.

„Národný princíp predstavuje v spoločenskom živote danosť kvalitatívnu, nie kvantitatívnu“, tvrdí Berďajev (Filozofia nerovnosti). Ak platí jeho negatívne vymedzenie: „Tá generácia, ktorá preruší všetky spojivá s národnou minulosťou, nikdy nedokáže vyjadriť ducha a vôľu národa“, tak iste jestvuje aj pozitívne: „Tá generácia, ktorá nájde a obnoví spojivá s národnou minulosťou, dokáže vyjadriť ducha a vôľu národa.“ Donát Čarnogurský nie slovami od „zeleného stola“ či kazateľnice, ale tvorivou usilovnou činnosťou obnovuje ontologické väzby nášho národa. Preto jeho aktivity sú „živé múzeum“. Človeka iste osloví táto invenčná metóda živej katechézy a didaktiky. Jeho dôraz na návrat k pôde má aj celkom prozaický motív. V čase nadvlády kyberpriestoru sme sa dostali do falošnej reality: stlačením tlačidla elektroniky sa všetko uskutočňuje hneď a naraz. Ilúzia, že všetko sa dá urobiť naraz, nás zbavila akejkoľvek trpezlivosti a pokore pred tajomstvom života i neschopnosťou znášať svoje kríže. Naopak, poľnohospodár čaká, kým malé semienko vzklíči, vyrastie a prinesie úrodu. Takto sa deje náprava od neživého virtuálna k živej realite.

Môžeme tu vidieť aj analógiu so znamenitým dielom Malý princ od A. de Saint-Exupéryho. Múdrosť tohto autora je v tom, že jeho príbeh je dostupný, zrozumiteľný detskej, mládežníckej i dospelej duši. Aj po viacnásobnom prečítaní nanovo nás oslovujú staré pravdy. Podobne je to aj s návštevou Živého múzea slovenskej a slovanskej kultúry. Každý, školák aj vzdelanec, robotník či učiteľ z neho odchádza obohatený a povzbudený, že náš národ nie je celkom stratený, jeho koreň nevyschol.

„Posledný panslavistický farár“ doslovne uskutočňuje imperatív „nového Sokrata“ – Berďajeva: „Je najvyšší čas, aby sme sa obrátili už nie k ľudu, ale k národu, cíže, aby sme prešli od vonkajšku k hĺbke, od kvantity ku kvalite.“ Realizuje to v triáde: zem – tvorba – nebo. Zem – poľnohospodárstvo na farskom pozemku, tvorba – drevenica so stodolou, kultúrne a historické aktivity a napokon nebo, cieľ nášho snaženia – sakrálny priestor a liturgia. Zaiste sú naňho hrdí všetci z panteónu našich dejateľov, počnúc Jurajom Fándlym, Jánom Kollárom, aj tými, ktorí sa hlásili k programu Ľudovíta Štúra.

PETER GREČO

KULTÚRA
Dvojtýždenník závislý od etiky
Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava
Telefón: 0911 286 452
Vydáva Factum bonum, spol. s r. o..
Wolkrova 39, 851 01 Bratislava.
IČO: 35 734 710

Predseda redakčnej rady: *Július Binder* – Šéfredaktor: *Teodor Križka* – Cena jedného čísla je 1.90 € (ročne 39,90 €) – Časopis vychádza každé dva týždne, s výnimkou mesiacov júl a august. Ročne vychádza 21 čísel – Stánkový predaj: Mediaprint Kapa, Pressegrosso, a. s. Objednávky prijíma Slovenská pošta na elektronicklej adrese: ganisinova.renata@slposta.sk – Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4, P. O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk – Telefonické predplatné: 02/54418091 alebo 02/54640949 – Registračné číslo: EV757/08 – Prijímame iba príspevky napísané elektronicky vo formáte word a graficky neupravené. Nevyžiadané rukopisy nevraciame. Stanovisko redakcie sa nemusí zhodovať s názorom autora – E-mail redakcie: teodor.krizka@gmail.com – Internetová stránka a archív časopisu: www.kultura-fb.sk –
ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

THDR. JÁN REKEM, *trenčiansky kaplán*

Trenčianska väznica

Zážitky slovenského kňaza vo väzení v „oslobodenej“ ČSR (1945)

(Pokračovanie z predchádzajúceho čísla)

ADVENT A MIKULÁŠ
EŠTE VO VÄZNICI

Čím väčšou zlobou a neprajnosťou nás zasypávali zlomyseľní neprajníci, tým viac zhovievavým sa k nám ukázal Boh. Nikdy nie je tak zle, aby Boh nevedel pomôcť a zachrániť. Každý zo zaistených vzdychal s prosebným pohľadom k Nebeskému Otcovi, aby nebola tuhá zima. Lebo zima v trenčianskej väznici, podľa svedectva starších, potrestaných väzňov i samotných dozorcov, je zlá.

Na deň vymerali na izbu 4 lopatky uhlia. Zakurovalo sa o pol štvrtej hodine. Kachle boli trochu teplé do siedmej - pol ôsmej hodiny a potom i tie boli ako ľad. Pri surovšom počasí tie starodávne, deravé a pokazené kachle nevydržali byť ani toľko teplé. Naši bratia z práce chodili uzimení, utrmácaní premrzli, a zasa nanovo zmŕzať v tej chladnej izbe. To je hotová nemoc.

Ešte šťastie, že jeseň 1945 bol mierna. Sychravé počasie prišlo až koncom novembra. Trvalo do začiatku decembra. Dobre, že tuhé mrazy nezačali hneď v novembri. Veď ešte začiatkom novembra, uprostred novembra, väznica nemala palivo. Sotva trochu pre kuchyňu. Koncom novembra prišla prvá zásielka uhlia, ale to šetrili pre kuchyňu a pre izby zamestnancov.

Advent. Doba čakania na vykúpenie. Zapadol do nášho myšlienkového a citového sveta! Od detstva sme tak hlboko a precítene prežívali liturgický rok a striedanie jeho dôb, ako vo väzení. Nikdy sa tak úprimne a úpenlivo neupínali naše mysle k Spasiteľovi, ako vo chvíľach trpkého pokorenia, poníženia a strádania.

Začiatok nového cirkevného roku, Advent, zvlášť naladil na najhlbšie citové struny naše duše. Napätie, či Vianoce budeme sláviť vo väzení, vzrušovalo celú bytnosť každého jedného zo zaistených. Vyjednávali sme o povolenie polnočnej sv. omše, utierne. Ale kde! Priam, keď videli, že by to akosi uspokojivo pôsobilo na duše zaistených, surovo nás vysmiali a odmietli to.

Čím viac sa vonkajšie okolnosti stávali vo väznici ťažšími a trpkejšími, tým viac sa duša primkýnala k Bohu. Výrazne charakterizovali našu adventnú dobu v žalári krásne slová Introitu prvej nedele adventnej, vzaté zo Žalmu 24.: k Tebe som zdvihol dušu svoju, Bože môj, v Teba dúfam, nebudem sa musieť červenať hanbou, ani nebudú ma môcť vysmiať nepriatelia Tvoji, veď všetci, čo Ťa očakávajú, nebudú zahanbení“!

Plné útechy boli pre nás všetky adventné texty sv. omše. Hĺbka listov sv. Pavla zvlášť otriasala vtedy našimi ubolenými dušami, jeho slová hojili rany ako balzam: „Teraz však bližšie je naša spása“! (Rim. 13. 11).

Evanjelium prvej nedele adventnej ukazuje moc Božieho Syna v plnom jeho majestáte pri poslednom súde. Najspravodlivejší sudca sadne ku tribunálu vysluhovania spravodlivosti. Nie robiť čierny obchod so spravodlivosťou, ako „ľudové súdy“, ale stať sa spravodlivým odplatiteľom drvenej a odstrkovanej pravdy.

Druhá nedeľa adventná nám predstavuje hrdinské strádanie a sebaobetavé pokánie sv. Jána Krstiteľa na púšti a zápalisté slová Božského Vykupiteľa, ktorými chváli tohto velikána, stojaceho na sklonku Starého a na prahu Nového Zákona. Vtedy, keď Kristus Pán prednášal túto vzácnu chválu na Jána Krstiteľa, ten bol priam v žalári, v putách, ako hovorí evanjelium sv. Matúša 11.2.

Či môže žalár znížiť nadprirodzenú hodnotu našej duše, keď milosť Božia je v nás?

Či možno sputnať nášho ducha, keď Pán neba i zeme otvára náš pohľad do tajomstva nadprirodzeného sveta?

Či môžu zničiť našu osobnosť podlí zloprajníci, keď v utrpení milosť nás povýšila na synov Božích?

Tí, čo sa mäkko obliekajú a spávajú v mäkkom, to sú mocní tohto sveta. Ale ich hodnota spočíva len v tých vonkajších čačkách okolo nich. Tými chcú nahradiť, čo chýba v ich duši. Vonkajším leskom zakrývajú prázdnotu svojej osobnosti.

Naproti tomu Ján žil v púšti, väzení, nosil hrubé rúcho, mal tvrdé lôžko, pokrm najjednoduchší, v najnepatrnejšom množstve. On je osobnosť, nie tí v palácoch, vládnúci, mocní, žijúci svojím živočíšnymi potrebám, rozmarom a záľubám.

Ján, pri svojom dobrovoľne biednom a poľutovaniahodnom živote, je osobnosť, ku ktorej sa uchyľujú tisíce o radu, pomoc a zbavenie sa svojich ťažkostí. Je prorokom oslobodenia spod jarma zla. Jeho tvrdý život, jeho sebaobeta boli predzvesťou vykúpenia, boli prípravou spasenia.

Podobnosť s našim stavom bola zrejmá. V našej duši zmysel Písma Svätého použitý k nášmu stavu povzbudzoval nás a dodával sily pretrpieť ťažkosti, kým sa otvoria brány žalára.

V takomto citovom rozpoložení prišiel k nám sviatok sv. Mikuláša, biskupa, vyznávača, dobrodinca, ktorý nám zanechal po sebe milú pamiatku, že ľudia chcú v noci, podľa jeho príkladu, dobre robiť svojím milým.

Spomenie si niekto na mňa? Čo mi Mikuláš prinesie do väznice? Prepustia nám to dozorcovia?

Väznice je tak trochu podobná nemocnici i tam režú, masírujú, podávajú lieky, niekedy s narkózou, aby pacient tak necítil. Vo väznici však „operujú“ bez uspania, bolestivým spôsobom, aby človek tie operácie, masáže a nátery cítil čo najviac. Ak by upadol do bezvedomia, studenou vodou ho preberú, lebo podľa ich zásady je veľká škoda každého okamihu, v ktorom by zaistenec necítil bolesť a utrpenie z príkoria.

Aj iná podobnosť je medzi nemocnicou a väznicou: v oboch srdce pacientov scitlivie. Napriek tomu, že koža stvrdne, i nervy sem-tam otupejú, srdce veľmi scitlivie.

V nemocnici človek dychtivo čaká každú návštevu zvonka i vo väznici človek nedočkavo očakáva, kedy sa ukáže niekto zvonka a prinesie ratolesť mieru ako Noemova holubica, alebo aspoň nejakú potešiteľnú zvesť.

V nemocnici každá, i najmenšia pozornosť teší, povzbudzuje a pozdvihne chorého.

Vo väzení každá pozornosť, každý prejav, že niekto na človeka pamätá, dobre padne, povzbudí, poteší, dodá nádeje.

Preto i mne veľmi dobre padlo a ma rozcítilo, keď naši drahí dobrodincovia si spomenuli na nás a nejako nám prepašovali sem-tam maličkosť ako dar od Mikuláša. Rozjasnilo to tváre, zdvihlo srdcia a nejednému vyhŕkli i horúce slzy.

Hja! Človek nie je kameň. A keď Boh diamantovým prachom utrpenia brúsi dlhší čas srdcia, niet divu, že zjemnejú.

Takto teda v advente prišiel, síce skromne, ale predsa sv. Mikuláš do trpkosťou presiaknutého prostredia nášho žalára.

DRUHÉ
SÚDNE POJEDNÁVANIE

Prišiel 11. december 1945. Napätie medzi našimi bolo značné. Každý bol zvedavý, ako proces dopadne. Celebrovanie sv. omše ma akosi sústredilo, upokojilo. Myslím na záverečnú reč, ak mi ju len dovolia a nevezmú zasa slovo, ako na začiatku pri dokazovacom pokračovaní.

Dozorca ma viedol na súd. Tu stretám známych. Chodby sa hemžia našimi ľuďmi, ale vidieť tu aj zarytých protivníkov katolíckej cirkvi.

Vchádzam do inej siene. Úmyselne dali menšiu, aby sa všetci naši tam nedostali. Stoja bezradne na chodbe. Neskôr začnú hundrať a brojiť proti tomu, že sa nedostali na pojednávanie. Na moju žiadať, aby mojich príbuzných pustili do siene, niektorých ešte do siene privedú okľukou, cez bočný vchod.

Čakáme na „slávny“ súd. Som zvedavý, či sa dostaví predpojatý obžalobca, alebo sa dá zastúpiť. Mal vtedy dovolenku, ale ju náhle prerušil. Záležalo mu, aby si na niekom vylial zlosť.

Súd prichádza s oneskorením. Trebichovského tam niet. Neprišiel, i keď kvôli pokračovaniu v mojom proces prerušil dovolenku. Na jeho miesto prišiel Dr. Sloboda, katolík. Nebolo v tom lásky, alebo ohľadu na obžalovaného, že Trebichovský v poslednom momente neprišiel, ale rafinovaná, zlomyseľná vypočítavosť. V najnepríjemnejších veciach sa luteráni vedeli zhostiť takej úlohy, aby to odniesli katolíci.

Predseda okresného súdu, luterán, poveril vedením môjho procesu katolíka. Dvojsečná zbraň. Nepriateľom záležalo na mojom odsúdení. V tomto smere sa vyvíjal tlak na sudcov i svedkov. Keď ma odsúdia, povedia luteráni, však ho odsúdil katolík. Keď ma neodsúdia, tak bude sudca - katolík prenasledovaný z vládnej strany. To sa aj stalo.

Takto urobil pri druhom pojednávaní i obžalobca evanjelik. Všetko nachystal proti mne, i prípravy porobil na rozšírenie obžaloby, ak by prejednávaný materiál predsa len neuznali za dostatočný na odsúdenie. A v poslednej chvíli zatiahol do veci katolíka. Ak rozsudok bude proti Rekemovi, zvalia to na katolíka, však si ho sami odsúdili. Ak rozsudok dopadne priaznivo pre obžalovaného, upadnú u vrchnosti sudcovia - katolíci do nemilosti.

Prichádzajú noví svedkovia: Ľudovít Tokár, faktor z Čelkovej tlačiarne v Trenčíne, teraz pracuje v Bratislave, Ladislav Miškovský, z tej istej tlačiarne, Anton Polák, sadzač, z tej istej tlačiarne, kde sa tlačil „Trenčan“ a moje ostatné, tlačou vyšlé práce. Svedčila i Elena Ripková, dlhoročná administrátorka „Trenčana“. Gráner, posledný administrátor „Trenčana“, ani neprišiel na pojednávanie, ani zápisnica o jeho výsluchu neprišla. Súd odhliadol od jeho výpovede, nakoľko svedkovia vypovedali, že nič podstatného k veci by nevedel dodať, len potvrdiť, čo už bolo povedané.

Čítali výpovede Msgr. Andreja Marsinu, žalárovaného vo väzení Krajského súdu v Bratislave; výpovede Karola Lukáča, tajomníka, ktorý bol tiež kdesi vo väzení, myslím vo Zvolene.

Tiež čítali spisy národného nebezpečenstva, či národnej bezpečnosti v Trenčíne, ktoré sa týkali mojej osoby a veci.

Na svedkov robili nátlak. Jednému pohrozili prepustením z Čelkovej tlačiarne, čo bola vtedy pod štátnym zlodejstvom, či pekne povedané pod „národnou správou“. Všetci svedkovia svedčili v môj prospech, alebo tak, že mi to nemohlo poškodiť. Ani pod násilím neuhli od pravdy.

Písomné výpovede žalárovaných boli v môj prospech. Nie div, že počas výpovedí svedkov niektorí z protivnej strany sa dostávali do zúrivého vytrženia, čo prejavovali hlasitými, jedovatými poznámkami. Medzi nimi bola zlopovestná krvavá trenčianska trojka: Dr. Gonzy, Ján Kudla a Chovan, ktorí počas druhého pojednávania neďaleko mňa jedovatými poznámkami doprevádzali celé súdne konanie.

Ján Kudla, štepený luterán, za Slovenského štátu ho zavreli na pár týždňov, či mesiacov. Teraz je tomu na vine každý katolík.

Chovan, takisto luterán, ktorému sa za Slovenského štátu finančne viedlo veľmi dobre.

Ostatní boli ticho a vyčkávali výsledok. Títo z vládnej kasty nevedeli byť ticho, ale svojimi bezočivými poznámkami dávali smer procesu, lebo inak beda.

Naši v hľadisku pri tom jedni sa hnevali, druhí sa obávali. Tieto krvižíznivé beštie dávali najavo túžbu po pomstivom vyvŕšení sa na katolíckom kňazovi. Ja osobne som s týmito ľuďmi nikdy nemal nič spoločné, len to, že som obchod evanjelika Chovana podporoval, keď som tam občas kupoval knihy a písacie potreby. Kudlu som predtým vôbec nepoznal, a o Gonczym som vedel, že má byť tuhým komunistom. Teda z ich strany to nemohla byť osobná nevraživosť, ale stavovská nevraživosť konfesionálna, fanaticky nenávidiaca príslušníka inej konfesie.

V takomto ovzduší sa ujal slova môj obhajca Dr. Jirásek zo Žiliny, ktorý viedol kanceláriu poslanca Dr. Tvrdého, u ktorého predtým roky pracoval ako koncipient. Jeho reč bola premyslená, dôkladná, hlboká a pohotová. Veľmi podložená psychologicky. Zdá sa, že sa neminula účinkom.

Po ňom som ešte ja prehovoril. Nechcel som sa rozširovať. Ešte raz som zdôraznil svoju nevinu v tom, čo mi pripisuje obžaloba. Poukázal som na predpojatosť obžalobcu Dr. Trebichovského i celého pozadia, čo režírovalo tento proces. Obžaloba sa odvolávala na zápisnice na NB v Trenčíne, na základe ktorých ju vypracovali, tie však nijako neobsahovali moje priznanie, ani vlastne nedávali podklad k vypracovaniu obžaloby.

Potom som doslova povedal:

„Za tým všetkých trčí konfesionálne kopyto, ktorým istí páni chcú dobiť a dotĺcť jedného katolíckeho kňaza!“

Tu Kudla, Chovan a Gonczy nahlas začali hundrať a voči mne robiť poznámky. Obrátil som sa k ním a opýtal sa ich: „Páni, vy máte slovo, alebo ja? Vy ma chcete brániť, alebo ja mám pokračovať vo svojej obrane“?

Ale už ma predseda senátu volal k poriadku. Mňa, nie tých troch. „Pán obžalovaný, sem sa pozerajte, pokračujte, nenechajte sa rušiť“!

Obrátil som sa k predsedníckemu stolu, a povedal som: „Pán predseda, odpustite, keď človek sedí už sedem mesiacov a nevie prečo, nie div, že má napäté nervy, ruší ho každá maličkosť, tým viac také nejapné poznámky, aké robia títo páni“.

Nato sa trenčianska trojka zdvihla z miest a bočným vchodom odišla zo súdnej siene. Rozrušený tou nejapnosťou tých troch viťúzov, povedal som pár viet na obranu. Zdôraznil som svoj protifašistický postoj a svoju pomoc tým osobám, ktoré boli perzekúciou ohrozené do roku 1945. Obranu som zakončil parafrázou Hlinkových slov, ktoré použil pred maďarským súdom, aplikujúc ich teraz na seba.

„Slávni sudcovia! Keď odídete cez tieto dvere za vami - rukou som ukázal na dvere za ich chrbtami - radiť sa o mojom rozsudku, prosím Vás, nechajte tu aj konfesionálne predpojatú obžalobu, i moje meno, lebo viem, že vás straší to moje meno viac, ako moje skutky a články. Žiadam, aby ste objektívne posúdili dokázané činy. Keď takto budete súdiť, verím, že vaše rozhodnutie bude spravodlivé, a vtedy uverím vo vašu spravodlivosť.

Predseda protestoval, chudák, veď čo mohol iné, sám súc v rukách tých nevraživých krvižíznivcov, proti tej konfesionálnej predpojatosti, ktorú som senátu vrátane obžaloby vmietol do očí. Ale ja som neodpovedal, zostal som pri svojom.

Senát sa odobral na rokovanie za dvere, ktoré boli za ich chrbtami. Obecenstvo sa vyhrnulo na chodbu i ja s doprovodom som vyšiel na chodbu. Tu vidím, ako Kudla behá ako pojašený s „Bibliografiou“ trenčianskych tlačí a vydaní od r. 1615 do r. 1945, mojou knihou, čo ležala v tlačiarni, lebo všemocný okresný národný výbor v Trenčíne, pod predsedníctvom tohto Kudlu evanjelika, mi ju konfiškoval. Behá a dokazuje, že tam som sa priznal, že články pod značkou RKM sú moje a ukazuje tam istú stranu, kde za menom ThDr. Ján Rekem je zátvorka a v nej uvedené niektoré, ale nie všetky značky, pod ktorými som písaval do novín. Vysvetlili mu, že i keď RKM je moja značka, to nemusí znamenať, že všetky články mnou signované sú mojimi výtvormi. Nechcel chápať. Bežal s tým i do tej siene, v ktorej sa senát radil. V „ľudovej demokracii“ i to sa môže! Ale ani tam nepochodil. Preto vyšiel rozčertený, okolo neho sa vytvoril hlúčok jeho kumpánov, a tam hlasito proti mne zúril.

Medzitým niektorí mi tlmočili svoje obavy, či nebude horšie z toho, keď som tak po lopate vmietol „ľudovému súdnictvu“ pravdu do očí o jeho konfesionálnej predpojatosti. Iní poznamenali, že už bolo treba, aby im to ktosi povedal!

Nuž, čakal som na výsledok. Porada dlho trvala, vyše hodiny. Medzitým som sa dozvedel, že prísediaci evanjelik sa s jedom vzdal hlasovania s poznámkou: „Aby katolíci nepovedali, že im luteráni zabili farára“! Zúrivec Trebichovský k tomuto pojednávaniu neprišiel, nuž, nádeje stúpali hore. Keď na hlasovanie zostali samí katolíci, vtedy by museli byť kamene, aby odsúdili svojho duchovného.

Konečne vošiel senát a zostal stáť na svojom mieste. Všetko obecenstvo pri čítaní rozsudku povstalo:

„Tľud 29/45.

V mene republiky a slovenského národa.

Okresný súd v Trenčíne dňa 11. decembra 1945, za účasti Dr. Emila Vagača, súdneho radcu, ako predsedu, Vincenta Bohuša, Eugena Jančinu, Jána Kvasnicu a Jozefa Jurku ako prísediacich a Dr. Ladislava Slobodu, štátneho zástupcu ako žalobcu, obvineného Dr. Jána Rekema, narodeného dňa 13. decembra 1917 v Trenčianskej Teplej, povolaním rím. kat. kaplána, bez politickej funkcie v minulosti zastávanej, obyvateľa v Trenčíne, československého štátneho občana, spod obžaloby pre §§ 2,3,4, nar. č. 33/45 Sb.n. SNR, podľa § 29 odstavec II. nar. č.55/45 Sb.n. SNR, a spod obžaloby pre §.5 nar. č. 33/45 Sb.n. SNR, so zreteľom na § 6 citovaného nariadenia oslobodzuje.“

Dlhotrvajúci spontánny potlesk bol odpoveďou obecenstva, ktoré sa tlačilo hlava na hlave v zasadacej sieni a na chodbách. Až po hodnej chvíli mohol predseda pokračovať v čítaní odôvodnenia rozsudku.

Nasledovali gratulácie. Poďakoval som sa senátu, že vyniesli spravodlivý rozsudok. Tešil som sa, že už vytiahnem nohy z tej trenčianskej väznice, ale súčasne som myslel i na tých ostatných, mojich trpiacich spolubratov, ktorí ešte majú pred sebou kalváriu „ľudového súdnictva“. A je veľká otázka, ako to každému jednému z nich dopadne. Za to, že šialenec má niekedy lucida intervala, jasné chvíle v živote, netreba z tých pár jasných chvíľ robiť pravidlo, lebo človek sa veľmi popáli. Tak, i keď niektorý „ľudový súd“ je sem-tam trochu spravodlivejší, netreba sa nádejať, že celá tá krvavá obluda „ľudových súdov“ sa mení v spravodlivejšiu inštitúciu.

Priam zhora tlačili na to, aby tieto súdy boli likvidačnou jednotkou protivníkov, bez ohľadu na spravodlivosť. Záujem upevnenia moci komunistov to tak vyžadoval. A evanjelici „demokrati“ svojím súdruhom, ktorých zasa len viedli evanjelici, veľmi vďačne pomáhali.

(Pokračovanie v budúcom čísle)